

OSNOVNA ŠOLA BRATOV LETONJA
ŠMARTNO OB PAKI

ZVEZA PRIJATELJEV MLADINE SLOVENIJE

RAZISKOVALNA NALOGA

**MORA JE MINILA, SPOMINI NE BODO
NIKOLI**

**Osamosvajanje Slovenije in dogajanje v mojem
kraju**

MLADI ZGODOVINARJI OŠ BRATOV LETONJA
ŠMARTNO OB PAKI

Mentorica: Darja Kugonič

Šmartno ob Paki, maj 2021

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	5
2 METODOLOGIJA DELA	6
3 TEORETIČNI PREGLED	7
1. NARODNA ZAŠČITA (NZ)	9
2. CIVILNA ZAŠČITA (CZ)	12
3. MILICA	12
4. SAMOSTOJNI VOD TO KS ŠMARTNO OB PAKI	13
5. LOVSKA DRUŽINA	15
6. ZBIRNI CENTRI ZA VOJNE UJETNIKE IN PREBEŽNIKE	17
7. TAJNA SKLADIŠČA OROŽJA	17
4 ANALIZA ANKETE	20
5 SPOMINI NA OSAMOSVAJANJE SLOVENIJE STKANI V ZGODBE TAKRATNEGA VSAKDANA	33
1. OSEBNE ZGODBE LJUDI, KI SO BILI V DOGODKE POVEZANE Z OSAMOSVAJANJEM SLOVENIJE AKTIVNO VKLJUČENI	34
2. OSEBNE ZGODBE »OBIČAJNIH LJUDI«	42
6 ZAKLJUČEK	50
7 ZAHVALA	54
8 VIRI IN LITERATURA	55
9 PRILOGE	56

KAZALO SLIK

Slika 1: Razglednica Šmartnega ob Paki (devetdeseta leta).....	5
Sliki 2, 3: Gasilski dom v Šmartnem ob Paki. Spominska plošča.	8
Slika 4: Republiške blagovne rezerve v Podgori.	10
Slika 5: Trak NZ	11
Sliki 6, 7: Vpoklicni list.	11
Slika 8: Pripadniki voda TO KS Šmartno ob Paki nad mostom v Letušu.	14
Slika 9: Poročilo komandirja samostojnega voda TO KS Šmartno ob Paki.....	15
Slika 10: Naloge posameznih enot lovske družine.	16

Sliki 11, 12: Spominsko obeležje na pročelju Likebove domačije, Priznanje s častnim nazivom »Slovenska družina«, ki ga je ob 10-letnici slovenske osamosvojitve prejela družina Likeb...	19
Slika 13: Pripadniki voda TO Bele Vode v družbi glavnih akterjev dogajanja na Golteh ob prebegu helikopterja.	37

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Ali ste se udeležili plebiscita o osamosvojitvi Slovenije?	21
Graf 2: S kakšnimi občutki, mislimi ste odhajali na volišče?	22
Graf 3: Kakšna je bila vaša tedanja odločitev?	22
Graf 4: Kakšna so bila vaša občutja, misli, pričakovanja po razglašeni rezultati plebiscita?	23
Graf 5: Ali ste spremljali, se morda udeležili proslave ob neodvisnosti Republike Slovenije?	23
Graf 6: Kakšni so bili vaši občutki, misli, pričakovanja ob razglasitvi neodvisnosti.	24
Graf 7: Ali se je vaše vsakdanje življenje oz. življenje vaših bližnjih v času osamosvojitvene vojne kaj spremenilo?	25
Graf 8: Se spominjate svojih občutkov, misli, ki so se v času osamosvojitvene vojne naselili v vas?	26
Graf 9: Kako ste poskrbeli za svojo varnost?	26
Graf 10: Ali je bilo v času slovenske osamosvojitvene vojne vaše življenje ali življenje vaših bližnjih kdaj ogroženo?	27
Graf 11: Ali morda veste, če so bili v vašem kraju v času osamosvojitvene vojne sprejeti kakšni posebni ukrepi ali izpeljane kakšne posebne aktivnosti?	28
Graf 12: Kateri prelomni dogodki osamosvojitvene vojne so v kraju najbolj odmevali?	29
Graf 13: Kateri dogodki iz obdobja osamosvajanja Slovenije so vam ostali v posebnem spominu?	30
Graf 14: Ali morda hranite doma v spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije, kakšne posebne predmete?	31
Graf 15: Ali ohranjate spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije?	31

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

%	odstotek
CZ	Civilna zaščita
DEMOS	Demokratska opozicija Slovenije
g.	gospod
ga.	gospa
itd.	in tako dalje
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
KS	Krajevna skupnost
l.	leto
NZ	Narodna zaščita
OŠTO	Območni štab teritorialne obrambe
oz.	oziroma
OZVVS	Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo
PGD	Prostovoljno gasilsko društvo
PM	Postaja milice
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
t. i.	tako imenovani
TO	Teritorialna obramba
VEM	vojna enota milice
PEM	posebna enota milice
ZVVS	Zveza veteranov vojne za Slovenijo

1 UVOD

Ko nas je mentorica pri zgodovinskem krožku seznanila z razpisano temo, smo o osamosvajanju Slovenije že nekaj vedeli. Vedeli smo, da je Republika Slovenija nastala na podlagi demokratične in enotne odločitve velike večine Slovenk in Slovencev na plebiscitu decembra 1990. Samostojna slovenska država pa je bila svečano razglašena na Trgu republike 25. 6. 1991. Dan za tem se je zaradi nasprotovanja jugoslovanskega državnega vodstva po decentralizaciji in demokratizaciji SFRJ, začela desetdnevna vojna za Slovenijo. Poznali smo torej splošne podatke o dogodkih in aktivnostih, ki so spremljali osamosvajanje Slovenije, toda o njih smo v resnici vedeli le malo.

Kaj se je dogajalo v času osamosvajanja Slovenije v našem kraju, pa je bila za vse nas velika neznanka, ki smo si jo želeli odkriti.

Raziskovalna naloga je tako v nas mladih raziskovalcih, kakor tudi pri starejših prebudila paletu različnih spominov in občutij. Mnogi med nami smo ugotovili, da so bili tudi naši najbližji družinski člani, sorodniki, sosedje in znanci aktivno udeleženi v dogodkih in aktivnostih osamosvajanja Slovenije v našem kraju in tudi drugje po Sloveniji. Kako, vam bomo razkrili v naši raziskovalni nalogi.

Slika 1: Razglednica Šmartnega ob Paki (devetdeseta leta).

Vir: Ahtik, Šaleška in Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 13.

2 METODOLOGIJA DELA

Raziskovalno nalogo smo razdelili na tri dele:

V prvem delu smo ob pregledu literature predstavili dogodke in dogajanje v našem kraju v dneh osamosvojitvene vojne ter pojasnili osnovne pojme povezane z njimi.

V drugem in tretjem delu pa smo uporabili ustno zgodovino, in sicer metodi ankete ter intervjuja.

Za Slovenski narod zgodovinsko prelomnega obdobja 1990–1991 se večina ljudi gotovo še zelo dobro spomni. Tako smo bili soglasni, da v naše raziskovalno delo vključimo ustno zgodovino, seveda z zavedanjem, da le-ta nikakor ni objektivna, saj nam predstavi le osebni pogled na neki dogodek. Pa vendar noben pisni oziroma uradni dokument nam ne more posredovati doživljanj ljudi ob nekem zgodovinskem dogodku, tako kot ustna zgodovina.

Anketo in intervju smo v raziskovalni nalogi uporabili kot sestavni del oz. kot nadgradnjo zbranih podatkov, z njima smo želeli pridobiti bogatejše in popolnejše podatke in predstaviti večplastnost dogajanja ter pridobiti globlji in celovitejši pogled na neko dogajanje.

V anketi, ki smo jo razdelili med občane Šmartnega ob Paki, smo vprašanja razdelili v tri sklope. Prvi sklop vprašanj se je nanašal na plebiscit o samostojnosti Slovenije in razglasitev neodvisnosti; drugi pa na slovensko osamosvojitveno vojno. S tretjim sklopom vprašanj smo želeli izvedeti, ali občani Šmartnega ob Paki ohranjajo spomin na obdobje osamosvajanja Slovenije in če da, kako.

V zadnjem delu raziskovalne naloge smo s pomočjo intervjujev (nekaj posameznikov pa nam je zaradi sprejetih ukrepov za zaježitev epidemije virusa Covid-19, zgodbe napisalo in poslalo po elektronski pošti), predstavili osebne zgodbe posameznikov, ki so bili v dogodke in dogajanje med osamosvajanjem Slovenije, v našem domačem kraju, aktivno vključeni, bodisi kot člani Civilne zaščite, Narodne zaščite ali vojaki TO, in pa tudi spomine predstavljene v zgodbah »navadnih, vsakdanjih ljudi«. Med občani Šmartnega ob Paki pa smo naleteli tudi na posameznike, ki so bili v uniformi TO ali milice aktivnih tudi drugje po Sloveniji. V raziskovalni nalogi smo predstavili tudi njihovo vlogo in spomine na čas osamosvajanja Slovenije.

Pri tem smo želeli potrditi ali ovreči naslednje hipoteze:

- Misli in občutki, ki so spremljali posameznike ob dogodkih povezanih z osamosvajanjem Slovenije so bili mešani - veselje ob osamosvojitvi se je pomešalo s strahom, napetostjo ter negotovostjo glede prihodnosti, kljub temu, da do neposrednih bojov v našem kraju ni prišlo.
- Življenje v Šmartnem ob Paki in njegovi okolici se v času dogodkov povezanih z osamosvajanjem Slovenije ni bistveno spremenilo.
- V času osamosvojitvene vojne v kraju ni bilo sprejetih nobenih posebnih ukrepov ali izpeljanih kakšnih posebnih aktivnosti.
- Življenje občanov v času osamosvajanja Slovenije ni bilo ogroženo, sicer pa je večina poskrbela za svojo varnost z ureditvijo zaklonišč.
- Večina občanov Šmartnega ob Paki ne hrani v spomin na dogodke povezane z osamosvajanjem nobenega zgodovinskega vira.
- Večina občanov Šmartnega ob Paki obeležuje spomin na dogodke povezane z osamosvajanjem Slovenije, največji delež med njimi z izobešanjem zastave ob državnih praznikih.

3 TEORETIČNI PREGLED

Ob pregledu literature smo ugotovili, da so bile v našem kraju v procesu osamosvajanja Slovenije izpeljane naslednje aktivnosti oz. sprejeti naslednji ukrepi:

- V mesecu maju 1990 je družina Likeb v Velikem Vrhu sprejela in varovala orožje, ki ga OBŠTO Velenje ni hotel predati v vojašnice JLA¹.

V času osamosvojitvene vojne je:

- bil aktiviran samostojni vod TO KS Šmartno ob Paki,²
- bila vpoklicana enota in pripadniki Narodna zaščita (v nadaljevanju NZ),³
- bila vpoklicana enota in pripadniki Civilna zaščita (v nadaljevanju CZ),⁴

¹ Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja, str. 83.

² Prav tam, str. 218.

³ Prav tam, str. 106.

⁴ Prav tam.

- varnostne razmere spremljala milica.⁵
- Med številnimi predvidenimi zbirnimi centri za vojne ujetnike je bil eden izmed njih predviden tudi v Šmartnem ob Paki, in sicer v osnovni šoli.⁶
- Uvedeno je bilo tudi dežurstvo v vseh prostovoljnih gasilskih društvih (PGD), na sedežu Rdečega križa (RK) in v lovskih družinah.⁷
- 28. 7. 1991 je sekretariat za ekonomske zadeve občine Velenje izdal dopis o potrebnem omejevanju prodaje živilskih in nekaterih drugih proizvodov široke potrošnje.⁸
- Omejeno je bilo gibanje ljudi.

V času vojne za Slovenijo se je poveljstvo TO, NZ in CZ nahajalo v prostorih gasilskega doma v Šmartnem ob Paki. Na to nas danes spominja plošča, ki so jo odkrili 14. oktobra 2006.⁹

Sliki 2, 3: Gasilski dom v Šmartnem ob Paki. Spominska plošča.

Vir: Spominska obeležja. Dostopno na: <https://www.ozvvs-velenje.si/portfolio/gd-smartno-ob-paki/>, 28. 4. 2021.

⁵ Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja, str. 219.

⁶ Prav tam, str. 163, 164.

⁷ Prav tam, str. 107.

⁸ Prav tam, str. 184.

⁹ Spominska obeležja. Dostopno na: <https://www.ozvvs-velenje.si/portfolio/gd-smartno-ob-paki/>, 28. 4. 2021.

1. NARODNA ZAŠČITA (NZ)

Je že v času Socialistične republike Slovenije predstavljala posebno obliko najmnogičnejšega angažiranja državljanov za zaščito družbenega in osebnega premoženja, varnih pogojev življenja občanov ter obrambe pred agresijo. Čeprav ni šlo za oboroženo silo, naj bi služila predvsem kot opora oboroženim silam in predstavlja vez med oboroženimi in neoboroženimi oblikami celovitega obrambnega sistema. Pripadniki narodne zaščite so lahko bili ob posebnih situacijah tudi oboroženi. Njene naloge so bile:

- vzdrževanje reda in miru na javnih prireditvah,
- nadzorovanje in urejanje prometa,
- iskanje pogrešanih oseb,
- ugotavljanje istovetnosti oseb,
- pregled nepoznanih oseb, prtljage in vozil,
- zadrževanje oseb do prihoda pristojnih organov,
- fizično varovanje oseb in objektov,
- preventivno nadziranje območja strateških objektov,
- varovanja območja ob državni meji,
- oboroženi boj in druge vrste odpora,
- množična izvidniško-obveščevalna dejavnost,
- odporniško delovanje na začasno zasedenem ozemlju.¹⁰

V občini Velenje so bile enote in pripadniki NZ (kot tudi CZ) vpoklicane v obsegu glede na število pomembnih objektov in ogroženost napadov agresorja. Pripadniki NZ so bili aktivirani v tistih krajevnih skupnostnih, kjer so bila javna zaklonišča in objekti za preskrbo prebivalstva s pitno vodo. Pripadniki NZ so varovali tudi objekte republiških blagovnih rezerv v Podgori. Z neprekinjenim dežurstvom oz. stražo so pripadniki NZ preprečevali morebitne sabotaje in zagotavljali nemoteno preskrbo prebivalstva z vodo ter osnovnimi živili ter hkrati razbremenjevali enote drugih obrambnih struktur.¹¹

¹⁰ Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja, str. 32.

¹¹ Prav tam, str. 106.

Slika 4: Republiške blagovne rezerve v Podgori.

Vir: Ahtik, Šaleška in Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 29.

Mladi raziskovalci smo opravili intervju z g. Stanislavom Vodovnikom, ki je bil v času osamosvojitvene vojne načelnik NZ v Krajevni skupnosti Šmartno ob Paki. O nalogah in delovanju NZ, nam je povedal sledeče:

Vlogo načelnika NZ v Krajevni skupnosti Šmartno ob Paki, sem prevzel l. 1990 zaradi bolezni takratnega načelnika Toma Peršiča. Od izvršnega sveta občine Velenje, ki mu je takrat predsedoval Franjo Bartolac, je 28. 6. 1991 dobil povelje za aktiviranje NZ. Sam se tega dne natančno spominja še danes: »Iz službe sem odšel domov, potem takoj v prostore KS, kjer smo se dobili člani sveta s predsednikom KS Šmartno ob Paki, Ivanom Rakunom ter pričeli s pisanjem pozivov za formiranje Narodne zaščite v krajevni skupnosti Šmartno ob Paki. Pri prvem vpoklicu je bilo aktiviranih sedemnajst pripadnikov NZ.« Naloga NZ je bilo varovanje vseh objektov posebnega pomena, to so bili rezervoarji in črpališča za vodo. Državne blagovne rezerve v Podgori pa je poleg stalne straže NZ varovalo tudi t. i. »mitraljezko gnezdo« pod Goro Oljko. Na stražarski dolžnosti so bili člani po štiri ure, njihova menjava pa se je vršila po seznamu oziroma razporedu in sicer ob prisotnosti načelnika, namestnika oziroma pomočnika NZ. Pomembna naloga NZ je bilo spremljati tudi morebitno gibanje tujih, »sumljivih« posameznikov v kraju. NZ je imela tudi svojo dislocirano enoto v Gorenju, ta je varovala podjetje Keramiko, cestne vpadnice v Gorenje in v Šmartno ob Paki. Poleg straže objektov posebnega pomena je NZ izvajala tudi patrolje, na ta način so varovali tudi šolo in njeno okolico. Vodstvu in članom je bilo s strani sekretariata za obrambo podeljeno tudi orožje (pištole).

V končnem poročilu, ki ga je Stanislav Vodovnik zapisal 10. 7. 1991,¹² smo lahko prebrali, da so pripadniki NZ delo opravljali zelo zavzeto in odgovorno. V kraju ni bilo zaznati nobenih nepravilnosti, delo je potekalo mirno ter usklajeno po razporedu in planu. V NZ KS Šmartno ob Paki je med 28. 6. 1991–10. 7. 199 vključenih 22 članov.¹³

Slika 5: Trak NZ, ki so si ga člani nosili okoli leve roke. Rumeni rob traku je označeval funkcijo načelnika NZ (Foto: Timotej Vodovnik, trak last Stanislava Vodovnika)

KRAJEVNA SKUPNOST Obrazec KS

SMER: _____

VPOKLIC

Obveznik DREK ANTON
(priimek, in ime)

Rojen leta 1948 dolžnost _____

Stanuje: kraj Škoflje 14

ulica _____ št. _____ vhod in št. stanov. _____

TAKOJ PO PREJEMU TEGA VPOKLICA SE ZGLASITE
na krajevni urad Stj. / Paki
(kraj, kjer se mora zglasiti)

OPOZORILO: 1. Kdor se ne odzove vpoklicu, je odgovoren po 3. točki 218. člena zakona o splošni ljudski obrambi (Uradni list SFRJ, št. 21/82).
2. Preberite navodilo na drugi strani!

POTRDILO

Obveznik Drek Anton
(priimek in ime)

Potrjujem, da sem prejel vpoklic.

Vpoklic mi je bil vročen dne 28. 6. 1991 ob _____ uri.

VPOKLIC PREJEL
(podpis)

NAVODILO

1. Po prejemu tega vpoklica pojdite **TAKOJ** po najkrajši poti v svoje zborno mesto.
2. Bodite čuječi in oprezni do oseb, ki bi vas poskušale ovirati v izvršitvi obveznosti. O vseh takih in podobnih primerih obvestite **TAKOJ** pristojne organe (spetoma organe milice, po prihodu na zborno mesto pa odgovorno osebo), toda ne oddaljujte se od poti in ne izgubljajte časa.
3. S seboj vzemite: ta vpoklic in obleko (če ste jo prejeli na čuvanje).

Sliki 6, 7: Vpoklicni list.

Vir: Ahtik, Šaleška in Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 108.

¹² Končno poročilo je priloženo med PRILOGE (Priloga 1).

¹³ Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja, str. 180-181.

2. CIVILNA ZAŠČITA (CZ)

Je že v času Socialistične republike Slovenije predstavljala namensko organiziran del sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Obsegala je organe vodenja, enote in službe za zaščito, reševanje in pomoč, zaščito in reševalno opremo ter objekte in naprave za zaščito, reševanje in pomoč. Imela je humanitaren in nevojaški značaj.¹⁴

Mladi raziskovalci smo v intervjuju, ki smo ga opravili s Francem Kačičnikom, pomočnikom NZ v Krajevni skupnosti Šmartno ob Paki med osamosvojitveno vojno, izvedeli, da bi se v primeru množičnih in hudih zastrupitev in bombardiranja kraja, krizni štab CZ vzpostavil v osnovni šoli, tam bi delovala tudi kuhinja.

3. MILICA

V prvih bojnih vrstah slovenske osamosvojitvene vojne je bila poleg TO tudi milica. Že v času Socialistične republike Slovenije sta postali njeni najpomembnejši prvini dela preventiva in tesno sodelovanje miličnikov z okoljem, kjer so delovali. Najbolj neposredno so to uresničevali vodje varnostnih okolišev. Vloga milice je bila predvsem povezovalna, obveščevalna in izobraževalna. Miličniki so redno izvajali izobraževanja za najrazličnejše skupine občanov, med najpomembnejša pa sta sodila izobraževanje pripadnikov TO v policijskih varnostnih prvinah in usposabljanje pripadnikov narodne zaščite.¹⁵

Priprav na slovensko osvoboditev so se lotili tudi v slovenski milici. Za obvladovanje izrednih razmer in dogodkov so se oblikovale vojne enote milice (VEM), ki se jih je aktiviralo za opravljanje najzahtevnejših nalog ter posebne enote milice (PEM). VEM so bile vojne enote milice, ki so samostojno ali v sodelovanju s TO obrambo opravljali posamezne bojne naloge. PEM so bile enote milice na sklic, ki so jih sestavljali aktivni in rezervni miličniki z vseh postaj milice. Aktiviralo se jih je lahko ob izrednih dogodkih, ko redne enote milice zaradi števila, usposobljenosti ali opreme niso mogle zagotoviti varnosti. Enote so bile mobilizirane in so po

¹⁴ Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja, str. 18.

¹⁵ Prav tam, str. 218.

potrebi delovale po celi Sloveniji. Po opravljeni nalogi so se miličniki vrnili v svoje matične enote k vsakodnevnim nalogam.¹⁶

Današnja občina Šmartno ob Paki je sodila pod okrilje postaje milice Velenje. Njeno območje je bilo razdeljena na šest varnostnih okolišev, osnova za njihovo oblikovanje pa so bile krajevne skupnosti. Šesti varnostni okoliš je pokrival področje KS Šmartno ob Paki, KS Paška vas. Odgovoren je bil za spremljanje varnostnih razmer v skladiščih Republiških blagovnih rezerv v Šmartnem ob Paki in podjetju VINO Šmartno ob Paki. Deloval je pod vodstvom Vladka Koržeta.¹⁷

Iz intervjuja, ki smo ga mladi raziskovalci izvedli z g. Matjažem Kselmanom, ki je v času osamosvojitvene vojne opravljal službo komandirja oddelka PEM, smo med drugimi izvedeli, da je bil s svojo enoto na območju Šmartnega ob Paki prisoten ob transportu vojakov JLA, ki so se predali v Logarski dolini. V Šmartnem ob Paki so jih na železniški postaji naložili na vlak ter jih odpeljali do Hrastnika, kjer so bili v zbirnem centru za vojne ujetnike varovani do konca vojne.

4. SAMOSTOJNI VOD TO KS ŠMARTNO OB PAKI

V času osamosvojitvene vojne je bil v našem kraju aktiviran tudi samostojni vod TO KS Šmartno ob Paki, njegov komandir je bil Vinko Ivešič. Enota je varovala komunikacijo Mozirje-Soteska-Letuš in komunikacijo Velenje-Šmartno ob Paki-Letuš. Formacijsko število pripadnikov v enoti je štelo 29 članov. Vod je deloval pod komando 89. OBMŠTO Velenje, s komandantom majorjem Jožetom Prislanom – Ervinom na čelu.¹⁸

Ob pregledu tednika Naš čas, ki je tako kot danes tudi v letih osamosvajanja Slovenije seznanjal bralce z dogajanjem v Šaleški, Zgornje savinjski in Mislinjski dolini smo med izjavami občanov

¹⁶ Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja, str. 218.

¹⁷ Prav tam, str. 219.

¹⁸ Prav tam, str. 218.

takratne občine Velenje naleteli tudi na izjavo Krajana Šmartnega ob Paki, člana samostojnega voda TO Šmartno ob Paki. Ta je ozračje v vodu opisal takole:

»Z domačini in krajanji se dobro razumemo. Domačini so zelo prijazni, saj so nam omogočili, da smo si uredili kopalnico, sanitarije, skuhamo nam celo čaj. Hrano si dovažamo in je zelo okusna. Med sabo se dobro razumemo, pa tudi zdravstvenih problemov do sedaj še ni bilo (le žulji na nogah in klopi). Kondicijsko smo dobro pripravljene, saj smo bili že prej devet dni mobilizirani in smo svoj ognjeni krst že prestali. Poleg skrbi glede naše politične situacije, me skrbi tudi za družino. Le ta se je že prestavila iz Šmartnega ob Paki v Velenje.«¹⁹

Slika 8: Pripadniki voda TO KS Šmartno ob Paki nad mostom v Letušu.

Vir: Ahtik, Šaleška in Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 116.

¹⁹ Naš čas, Nihče nas ne bo zlomil, št. 26, 11. julij 1991, str. 4., Dostopno na: Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si, <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-Y9N00FV6/7e1615e4-cc39-4828-80c2-834420f9d0e7/PDF>, 3. 5. 2021.

Dne 03.07. 1991 Poročilo K. v. v. TO KS ŠMARTNO/P.

- Dne 02.07.91 smo vršili aktivnosti po planu štaba TO. Velenje.
- Varovanje mota v letišču ter priprava obrambe istega je pripravljena v popolnosti?
- izdelali smo ~~zaklone~~ za varen odpr agresorju in obenem uvedli sredstva veze.
- Navzeli smo stih ter operativni dopovor z Jod TO Mozirje katerem smo podrejani!
- Izvršili smo vstopavanje na položajih.
- Obrata VOP-8 smo sproveli na tehoče.
- številna stanje:
 - 23 vojakov
 - 1 nižji častnik
 - 1 častnik

SA=25

K. v. v.
TO. KS šmartno ob Paki
Ivešič Vinko

Slika 9: Poročilo komandirja samostojnega voda TO KS Šmartno ob Paki
Vir: Ahtik, Šaleška in Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 166.

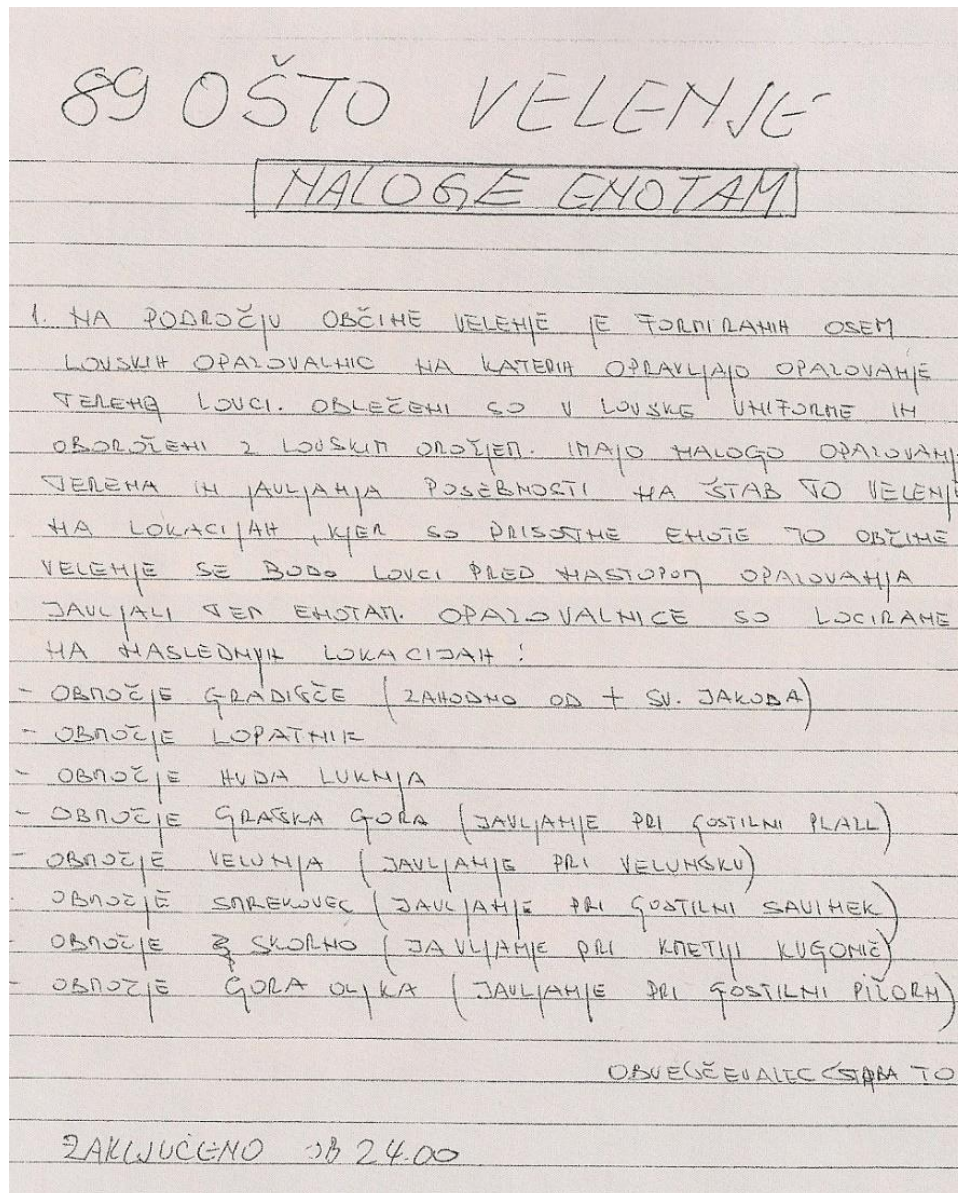
5. LOVSKA DRUŽINA

V obrambo nove samostojne države Slovenije so se zaradi narave dela svoje dejavnosti, poznavanja osebnega orožja in rokovanja z njim ter zaradi dobrega poznavanja terena vključile tudi številne lovske družine.

Na področju občine Velenje je bilo formiranih 8 opazovalnic, na katerih so opravljali opazovanje terena lovci, oblečeni so bili v lovske uniforme in oboroženi z lovskim orožjem. Za

območje našega kraja je bila lokacija locirana na območju Skorna. Lovci so svoje javljanje na štab TO Velenje opravljali pri kmetiji Kugonič.²⁰

V Zborniku Slovenski lovci v vojni za Slovenijo, ki ga je ob 25 letnici izdala Lovska zveza Slovenije, smo na seznamu lovcev, ki so sodelovali v vojni za Slovenijo našli podatek, da je iz lovske družine Oljka bilo v osamosvojitveno vojno vključenih 12 njenih članov, trije med njim imajo tudi status vojnega veterana.²¹

Slika 10: Naloge posameznih enot lovske družine.

Vir: Vir: Ahtik, Šaleška in Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 172.

²⁰ Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja, str. 172.

²¹ Toš, Slovenski lovci v vojni za Slovenijo, str. 244.

6. ZBIRNI CENTRI ZA VOJNE UJETNIKE IN PREBEŽNIKE

Med številnimi predvidenimi zbirnimi centri za vojne ujetnike je bil eden izmed njih predviden tudi v Šmartnem ob Paki, in sicer v osnovni šoli. Oskrbo centra naj bi zagotavljala občina Velenje, za notranje in zunanje delovanje pa je bilo pripravljenih 16 miličnikov. Vendar pa kot zbirni center ni nikoli začel delovati. Delno je svojemu namenu služil le enkrat, in sicer kot začasno prehodno zbirališče vojnih ujetnikov. V zgodnjih jutranjih urah 29. junija 1991 so z vlakom iz Šmartnega ob Paki v zbirni center za vojne ujetnike, Dol pri Hrastniku, prepeljali večje število vojnih ujetnikov, ki so bili zajeti na območju Logarske doline in Koroške.²²

7. TAJNA SKLADIŠČA OROŽJA

Sestavni del priprav na osamosvajanje Slovenije je bil tudi meseca maja 1990 izveden upor nekaterih komandantov OŠTO proti odločitvi Vojnega sveta SFRJ o razorožitvi republiških Teritorialnih obramb na način, da se njihovo orožje prenese v skladišča in pod nadzor JLA.

Pod pretvezo, da je v državi močno naraslo število kraj orožja iz slabo varovanih skladišč, je Vojni svet SFRJ, v mesecu maju 1990, sprejel odločitev o razorožitvi republiških Teritorialnih obramb na način, da se njihovo orožje prenese v skladišča in pod nadzor JLA. Ukrep je bil zlasti uperjen proti slovenski TO. Z razorožitvijo in podreditvijo TO je vodstvo SFRJ poskušalo preprečiti pojav kakršnekoli možne rivalske oborožene sile ter ustvariti razmere za pokoritev Slovenije. Obrambna moč Slovenije na poti k osamosvojitvi je bila tako bistveno zmanjšana.²³

Izvršitvi ukaza poveljnika Republiškega štaba za teritorialno obrambo Slovenije, generala Ivana Hočevarja, se je takrat kljub hudim pritiskom nadrejenih in morebitnimi posledicami, ki jih bi prinesla odločitev, od 62-ih OŠTO pogumno uprlo 16 komandantov OŠTO in občin, med njimi tudi Jože Prislán-Ervin, komandant OŠTO Velenje.²⁴

Večino orožja ter streliva, ki ga je bilo potrebno skriti, je v Šaleški dolini je tako prevzelo 12 domačij v zaledju. Orožje so skrivali in varovali vse do junija 1991. Tveganje, ki so ga s tem

²² Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 163-164.

²³ Prav tam, str. 68.

²⁴ Prav tam, str. 69.

dejanjem nase in na svoje družine prevzeli gospodarji domačij, je bilo ogromno. Tako zaradi morebitne kazenske odgovornosti, kot tudi nevarnosti nesreče, saj orožje ni bilo skladiščeno v idealnih pogojih. Družine so pokazale veliko domoljubja in visoko narodno zavest ter dale k nastanku demokratične in samostojne države Slovenije neprecenljiv prispevek.²⁵

Med družinami vrednimi zaupanja, ki so kljub veliki nevarnosti in tveganjem prostovoljno sprejele in opravile izredno zahtevno in herojsko nalogo, kot je skrivanje in varovanje orožja, je bila tudi družina Likeb iz Velikega Vrha.

Mladi raziskovalci zgodovine smo družino Likeb prosili, da skupaj z nami obudi spomin na te dogodke. Naši prošnji so se prijazno odzvali, ga. Gabrijela Likeb je zapisala:

»Dolga leta pred osamosvojitvijo države se je pri nas večkrat zbirala vojska TO. Imeli so razne vojaške vaje, pri nas pa je bil tudi štab TO. Vedno smo imeli stike s komandantom OŠTO Velenje g. Prislanom Ervinom. Na vojaških vajah so bili vedno prisotni tudi zdravniki, dr. Bogdan Menih in dr. Leopold Rezar, pa tudi kuhala si je vojska pri nas. Od nekdaj smo bili v dobrih odnosih. Ker so vezi med nami in med štabom TO trajale dve desetletji, se je med nami stkala trdna vez. Postali smo dobri prijatelji in med nami se je stkalo dobro zaupanje. Ko so teritorialci potrkali na naša vrata, da bi vzeli nekaj orožja, jim nismo obrnili hrbta in smo orožje sprejeli. Proti večeru je bilo potrebno oditi v Velenje, v skladišče po orožje. S traktorjem ga je sin Anton pripeljal do doma, kjer smo ga skladiščili. Nekaj mesecev kasneje so pripeljali še kamion streliva. Vse skupaj smo skladiščili do začetka vojne za osamosvojitve Slovenije. Ko se je vojna začela, so prišli po orožje in strelivo ter ga s tovornjakom odpeljali v Dravograd.«

Izvedeli smo, da je bil sam kraj hranjenja orožja in streliva dolgo časa strogo varovana skrivnost, danes pa že povedo, da so varno skrivališče zanj poiskali na seniku med senom.

Za to hrabro dejanje je ZVVS ob 10-letnici slovenske osamosvojitve družinam podelila častni naziv »Slovenske družine«, l. 2006 pa so potekala odkritja spominskih obeležij ZVVS na pročeljih posameznih objektov - tajnih skladišč.

²⁵ Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja, str. 80.

Sliki 11, 12: Spominsko obeležje na pročelju Likebove domačije. Priznanje s častnim nazivom »Slovenska družina«, ki ga je ob 10-letnici slovenske osamosvojitve prejela družina Likeb.

(Foto: U. Likeb)

Vir: Družina Likeb

Hipotezo,

- v času osamosvojitvene vojne v kraju ni bilo sprejetih nobenih posebnih ukrepov ali izpeljanih nobenih posebnih aktivnosti, smo zavrgli.

Ob pregledu literature smo namreč ugotovili, da so bile v našem kraju v procesu osamosvajanja Slovenije izpeljane naslednje aktivnosti oz. sprejeti naslednji ukrepi:

- V mesecu maju 1990 je družina Likeb v Velikem Vrhu sprejela in varovala orožje, ki ga OBŠTO Velenje ni hotel predati v vojašnice JLA

V času osamosvojitvene vojne je:

- bil aktiviran samostojni vod TO KS Šmartno ob Paki,
- bila vpoklicana enota in pripadniki Narodna zaščita,
- bila vpoklicana enota in pripadniki Civilna zaščita,
- varnostne razmere spremljala milica.

V času vojne za Slovenijo se je poveljstvo TO, NZ in CZ nahajalo v prostorih gasilskega doma v Šmartnem ob Paki. Na to nas danes spominja plošča, ki so jo odkrili 14. oktobra 2006.

Med številnimi predvidenimi zbirnimi centri za vojne ujetnike je bil eden izmed njih predviden tudi v Šmartnem ob Paki, in sicer v osnovni šoli. Uvedeno je bilo tudi dežurstvo v vseh prostovoljnih gasilskih društvih, na sedežu Rdečega križa in v lovskih družinah. 28. 7. 1991 je sekretariat za ekonomske zadeve občine Velenje (pod katero je takrat sodilo tudi področje današnje občine Šmartno ob Paki) izdal dopis o potrebnem omejevanju prodaje živilskih in nekaterih drugih proizvodov široke potrošnje.

Med pomembnejše dogodke, ki so se v času osamosvajanja Slovenije odvili v našem kraju, sodi gotovo tudi transport vojakov JLA, ki so bili zajeti na območju Logarske doline in Koroške. V zgodnjih jutranjih urah, 29. junija 1991, so bili z avtobusi pripeljeni na železniško postajo v Šmartnem ob Paki, od koder so jih z vlakom prepeljali v Dol pri Hrastniku, kjer so bili v zbirnem centru za vojne ujetnike varovani do konca vojne. Oficirje oziroma starešine pa so z avtobusi odpeljali v Ljubljano. Vlak in avtobusi so pripeljali in odpeljali v popolni temi.

4 ANALIZA ANKETE

Pred pripravo in izvedbo ankete smo se seznanili z okvirnim potekom dogodkov in s prelomnicami povezanimi z osamosvajanjem Slovenije ter se nato lotili pisanja vprašanj. Z njeno izvedbo smo želeli prikazati doživljanje pomembnih zgodovinskih dogodkov in prelomnic skozi oči navadnega, preprostega človeka in na ta način osvetliti zgodovinsko dogajanje tistega časa.

V anketi, ki smo jo razdelili med občane Šmartnega ob Paki smo vprašanja razdelili v tri sklope.

Prvi sklop vprašanj se je nanašal na **plebiscit o samostojnosti Slovenije in razglasitev neodvisnosti**. Želeli smo izvedeti, ali so se anketiranci udeležili plebiscita o osamosvojitvi Slovenije, s kakšnimi občutki, mislimi, so odhajali na volišče, kakšna je bila njihova tedanja odločitev in kakšna so bila njihova občutja, misli, pričakovanja po razglašeni rezultatih plebiscita? Želeli smo izvedeti, ali so spremljali, se morda udeležili proslave ob razglasitvi

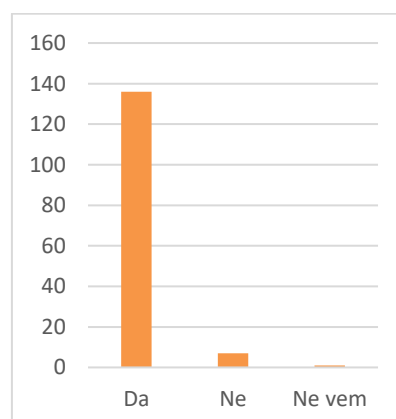
neodvisnosti Republike Slovenije in kakšni so bili njihovi občutki, misli, pričakovanja ob razglasitvi neodvisnosti.

Drugi sklop vprašanj se je nanašal na **slovensko osamosvojitveno vojno**. Želeli smo izvedeti ali se je njihovo vsakdanje življenje oz. življenje njihovih bližnjih v času osamosvojitvene vojne kaj spremenilo, kako so poskrbeli za varnost, ali je bilo njihovo življenje ali življenje njihovih bližnjih kdaj ogroženo. Povprašali smo jih, če vedo ali so bili v kraju v času osamosvojitvene vojne v kraju sprejeti kakšni posebni ukrepi ali izpeljane kakšne posebne aktivnosti, kateri prelomni dogodki osamosvojitvene vojne so v kraju najbolj odmevali. Prosili smo jih, da nam zaupajo, kakšni občutki in misli so se v tem času naselili v njih ter kateri dogodki iz osamosvajanja Slovenije, so jim ostali v posebnem spominu.

Za konec smo želeli izvedeti ali občani Šmartnega ob Paki **ohranjajo spomin** na obdobje osamosvajanja Slovenije. Povprašali smo jih, ali hranijo doma v spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije, kakšne posebne predmete.

Za namen raziskovalne naloge je bilo anketiranih 171 oseb, ki živijo v občini Šmartno ob Paki. Po podatkih Statističnega urada RS je v občini v letu 2020 živel 3291 prebivalcev.²⁶ Anketiranih je bilo torej 5,2 % prebivalcev občine Šmartno ob Paki, ki so na tem področju živeli tudi v letih 1990–1991, v obdobju, ko je današnje področje občine Šmartno ob Paki bilo del občine Velenje.

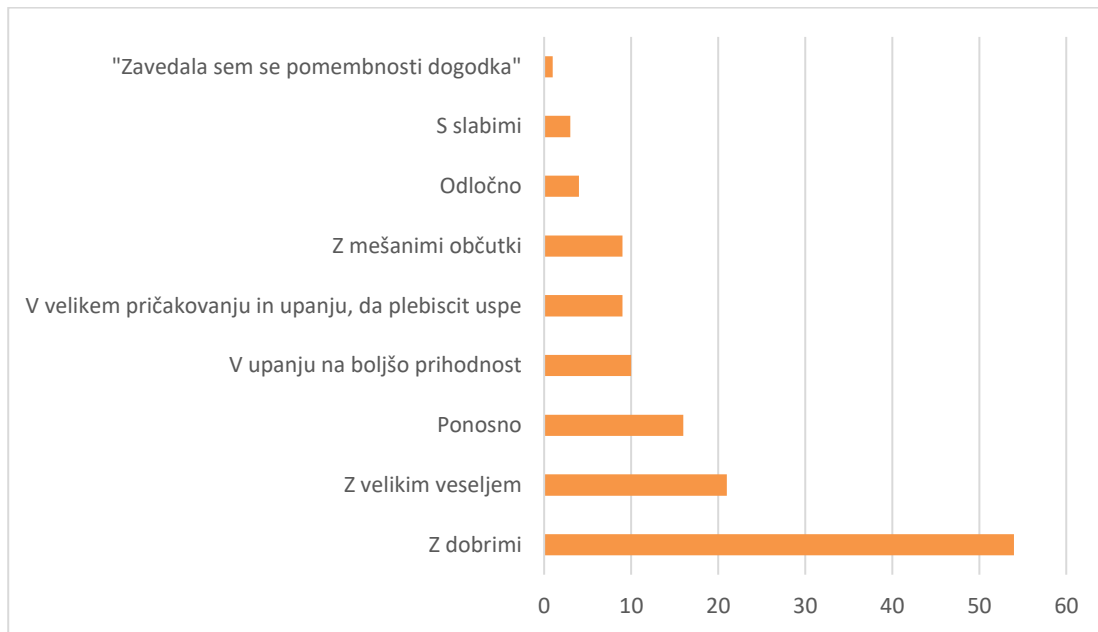
Na vprašanje **Ali ste se udeležili plebiscita o osamosvojitvi Slovenije?** je kar 94,4 % takratnih volilnih upravičencev odgovorilo pritrdilno.

Graf 1: Ali ste se udeležili plebiscita o osamosvojitvi Slovenije?

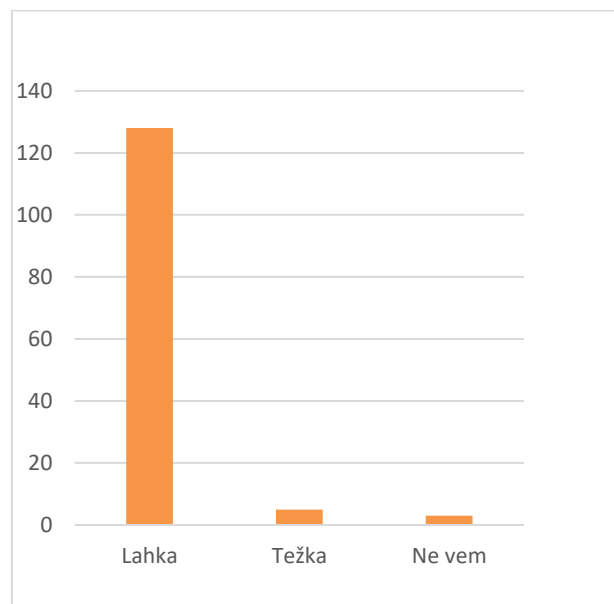
²⁶ <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2640010S.px>, 12. 5. 2021.

Največ anketirancev, 39,7 %, jih je na volišče odhajalo z dobrimi, pozitivnimi oz. prijetnimi občutki in mislimi. 15 % jih je odhajalo z velikim veseljem. 6,6 % delež jih je imelo mešane in le nekaj manj kot 3 % s slabe občutke in misli. Na plebiscit so odhajali tudi z upanjem v boljšo prihodnost ter v uspeh plebiscita.

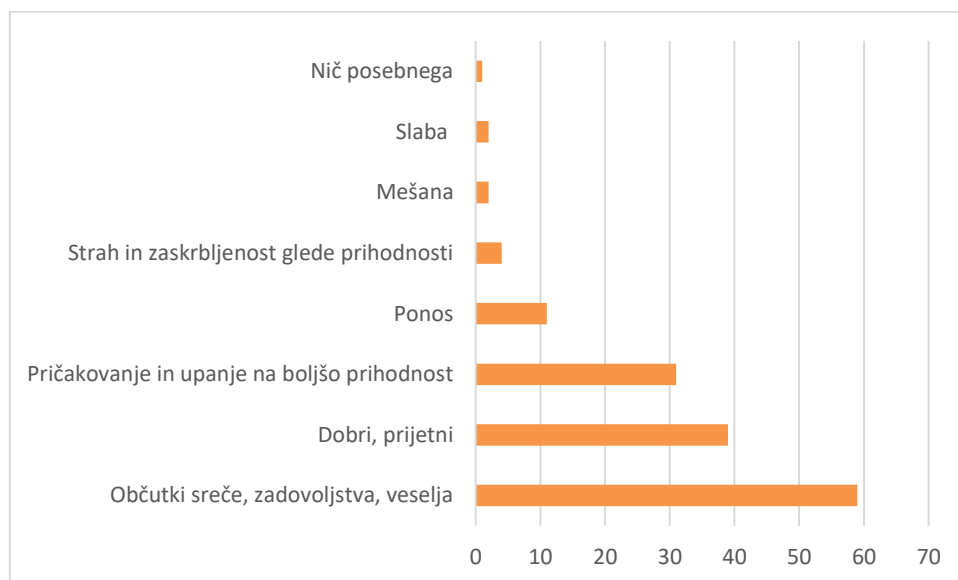
Graf 2: S kakšnimi občutki, mislimi ste odhajali na volišče?

Na vprašanje **Kakšna je bila vaša tedanja odločitev?** jih je 94,1 % odgovorilo, da je bila odločitev lahka.

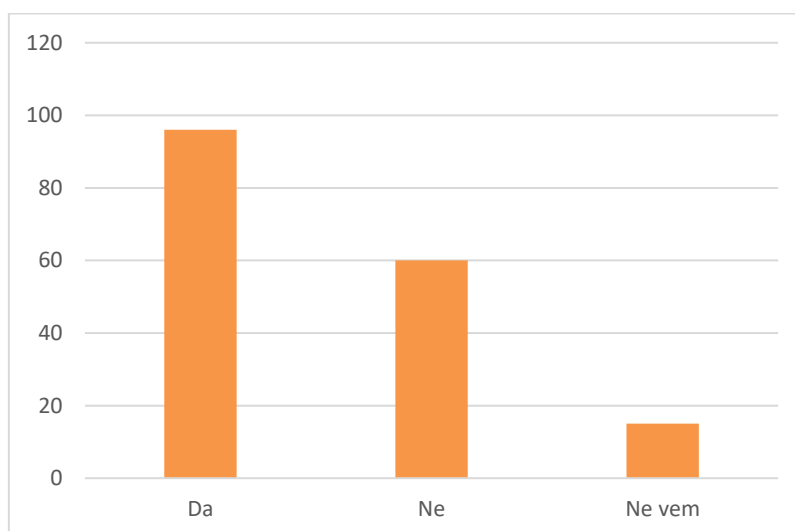
Graf 3: Kakšna je bila vaša tedanja odločitev?

Največ, 43,4 %, anketirancev je svoja občutja, misli in pričakovanja po razglašeni rezultatih plebiscita opisalo kot občutke sreče, zadovoljstva in veselja, 28,7 % pa kot dobre oz. prijetne. Manj kot 1 % anketirancev pa je imelo mešane občutke, jih je bilo strah ali pa so bila njihova občutja, misli, pričakovanja slaba.

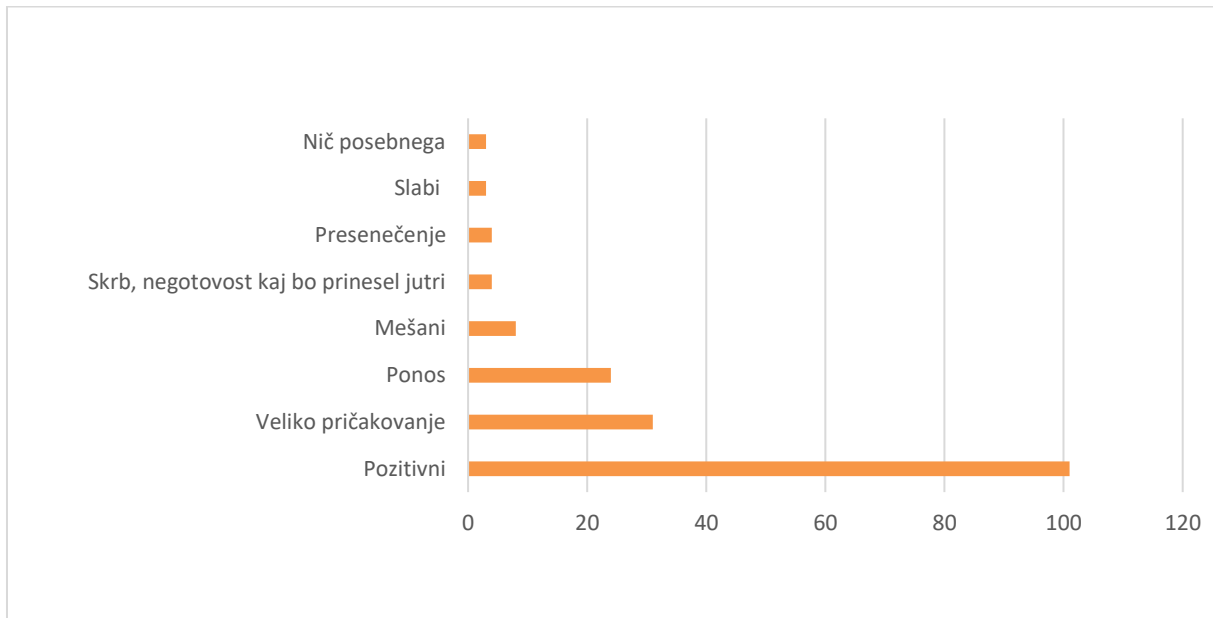
Graf 4: Kakšna so bila vaša občutja, misli, pričakovanja po razglašeni rezultatih plebiscita?

Na vprašanje **Ali ste spremljali, se morda udeležili proslave ob neodvisnosti Republike Slovenije?** je 56,1 % anketirancev odgovorilo pritrdilno.

Graf 5: Ali ste spremljali, se morda udeležili proslave ob neodvisnosti Republike Slovenije?

59,1 % anketirancev je opisalo svoje **misli, občutja in pričakovanja ob razglasitvi neodvisnosti** kot pozitivne, kot veselje, srečo, zmagoslavje. Le majhen delež, 2,3 %, jih je skrbelo za svojo prihodnost, 1,7 % pa je svoje misli in občutja opisalo kot slabe.

Graf 6: Kakšni so bili vaši občutki, misli, pričakovanja ob razglasitvi neodvisnosti.

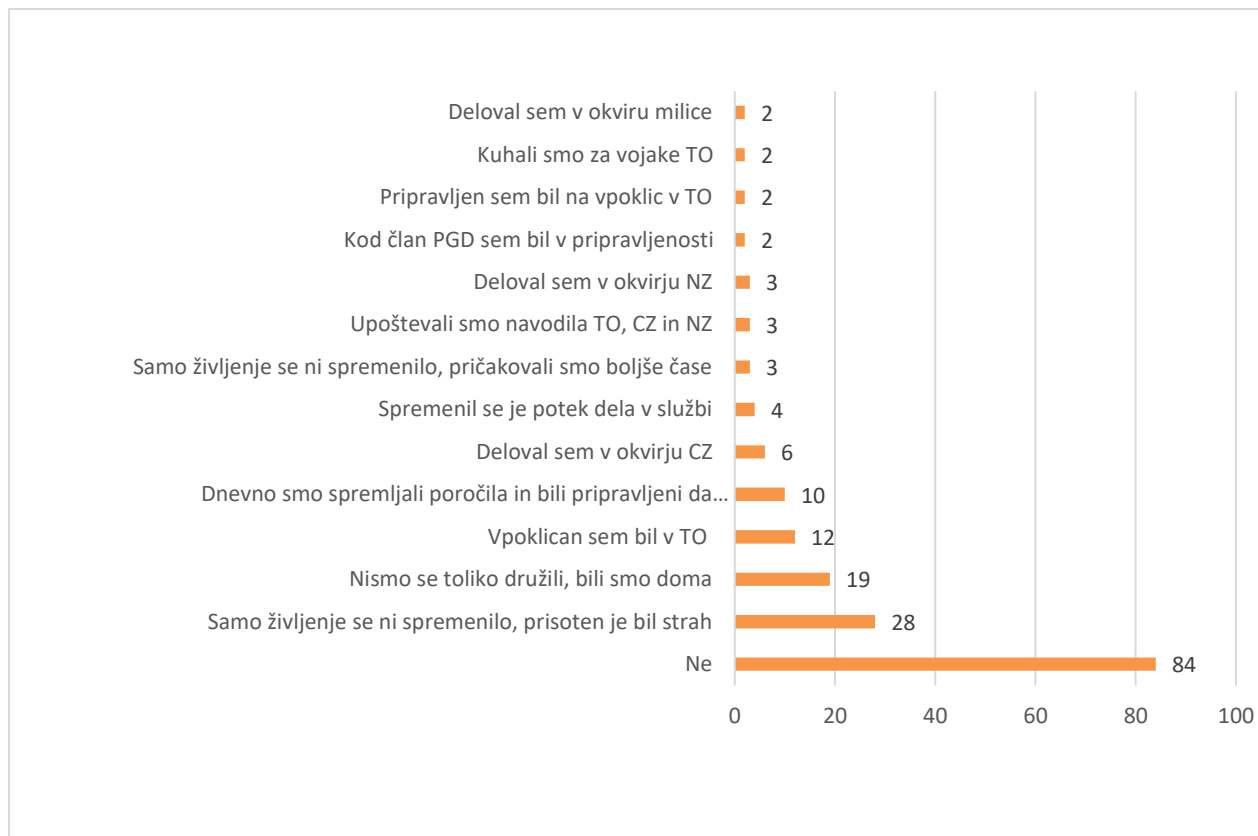
Na vprašanje **Ali se je vaše vsakdanje življenje oz. življenje vaših bližnjih v času osamosvojitvene vojne kaj spremenilo?** je 49,1 % anketirancev odgovorilo z »ne«. Med tistimi, ki so odgovorili da, teh je bilo 38 %, pa so najpogosteje napisali, da sta njihovo življenje preplavila strah in skrbi (16,4 %), da so se zadrževali doma (11,1 %), kjer so spremljali poročanje medijev in bili pripravljeni, da poskrbijo za svojo varnost. 7 % je bilo vpoklicanih v TO, majhen (4 %) delež jih je bil vključen v CZ, 1,7 % v NZ.

Med odgovori smo lahko prebrali tudi naslednje zapise:

»Kot aktivna sicer prostovoljna gasilka sem pomagala pri urejanju dokumentacije za članek, namesto članov, ki so zaradi obveznosti v gasilskem društvu, civilni zaščiti in teritorialni obrambi bili odsotni z dela, tudi hrano jim je bilo treba priskrbeti. Ponosna da lahko pomagam, da sem del tega, da zmorem, da sem lahko del nečesa velikega pomembnega.« (anketiranka, 46 let)

»Spomin na ta čas je tesno povezan z šolo v naravi, namreč ravno takrat smo se zaradi vojne vrnili domov.« (anketiranka, 40 let)

»Spomnim se da sem zjutraj gledala Živ Žav, ko je nenadoma program prekinila z napovedovalka, da se nam bliža bombni napad, da moramo iti na varno v zaklonišče. Tudi sirene so se sprožile.« (anketiranka, 38 let)

Graf 7: Ali se je vaše vsakdanje življenje oz. življenje vaših bližnjih v času osamosvojitvene vojne kaj spremenilo?

Na vprašanje **Se spominjate svojih občutkov, misli, ki so se v času osamosvojitvene vojne naselili v vas?** se je 47,7 % anketirancev spominjalo občutka strahu, sledijo občutki nelagodnosti, napetosti, nemira, skrbi. 8,2 % anketirancev pa je opisalo svoje občutke kot pozitivne.

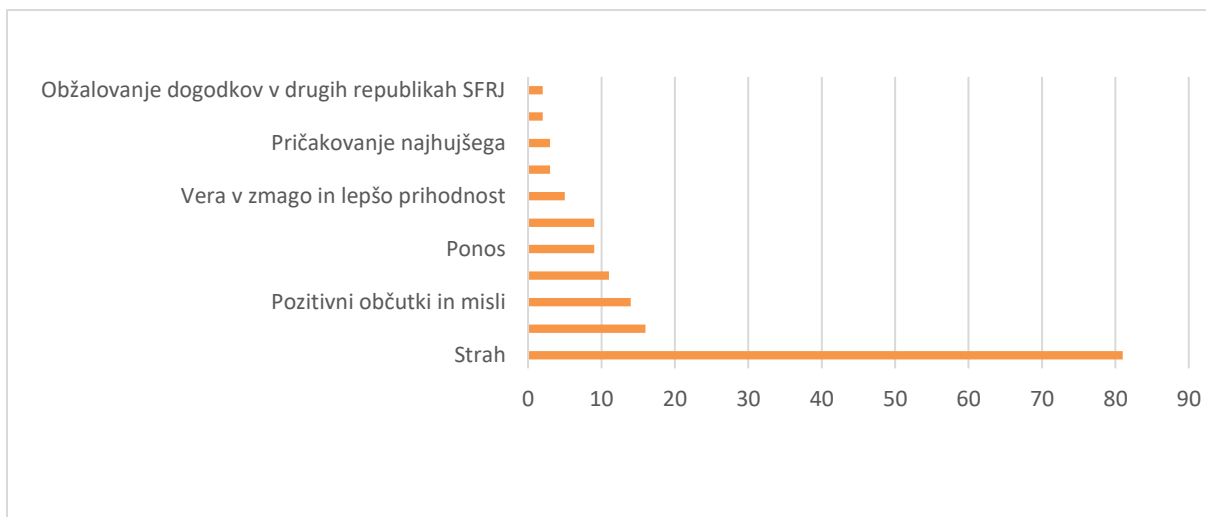
Med odgovori smo lahko prebrali tudi naslednje zapise:

»Precej sem razmišljala o tem, da smo bili povezani v SFRJ z drugimi narodi močnejši.«

»Nikakor nisem mogla verjeti, da se je res pričela vojna.«

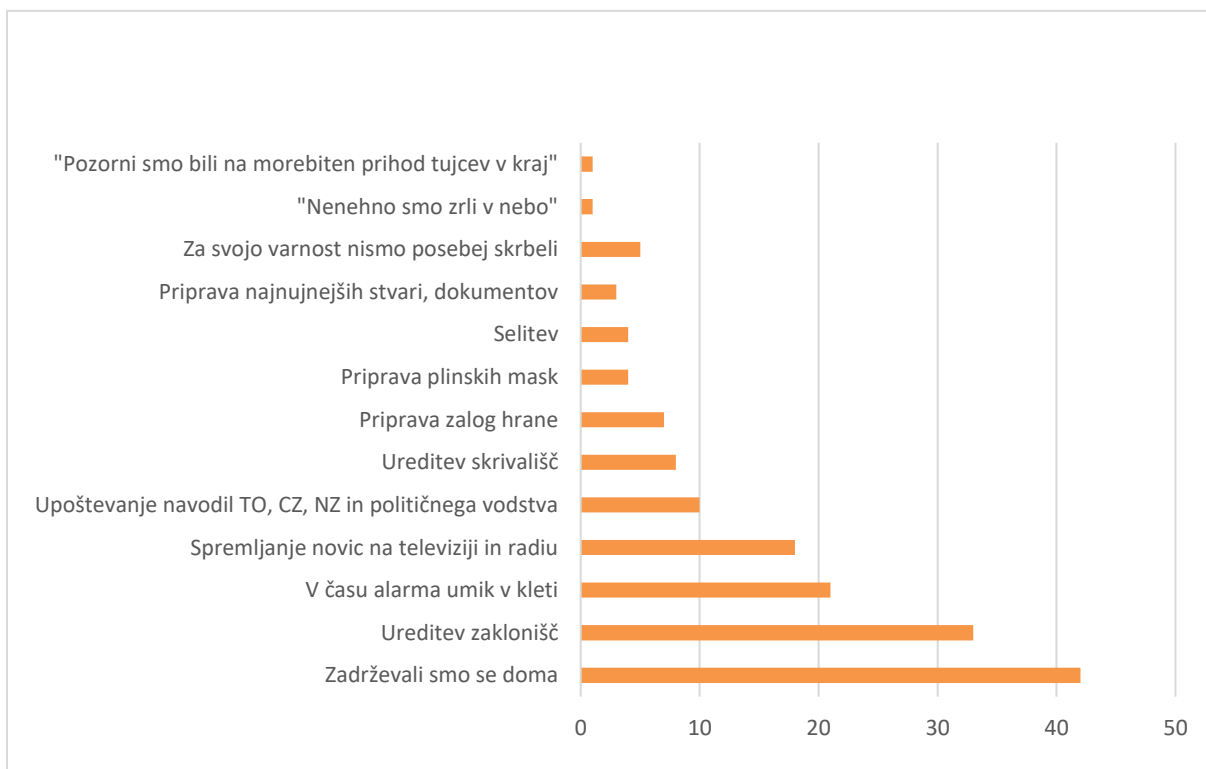
»Prva jutranja misel: To ni nočna mora, to se resnično dogaja – vojna je!«

»Bili so dvomi, ker še kar nismo verjeli, da se je vse to tako hitro zgodilo.«

Graf 8: Se spominjate svojih občutkov, misli, ki so se v času osamosvojitvene vojne naselili v vas?

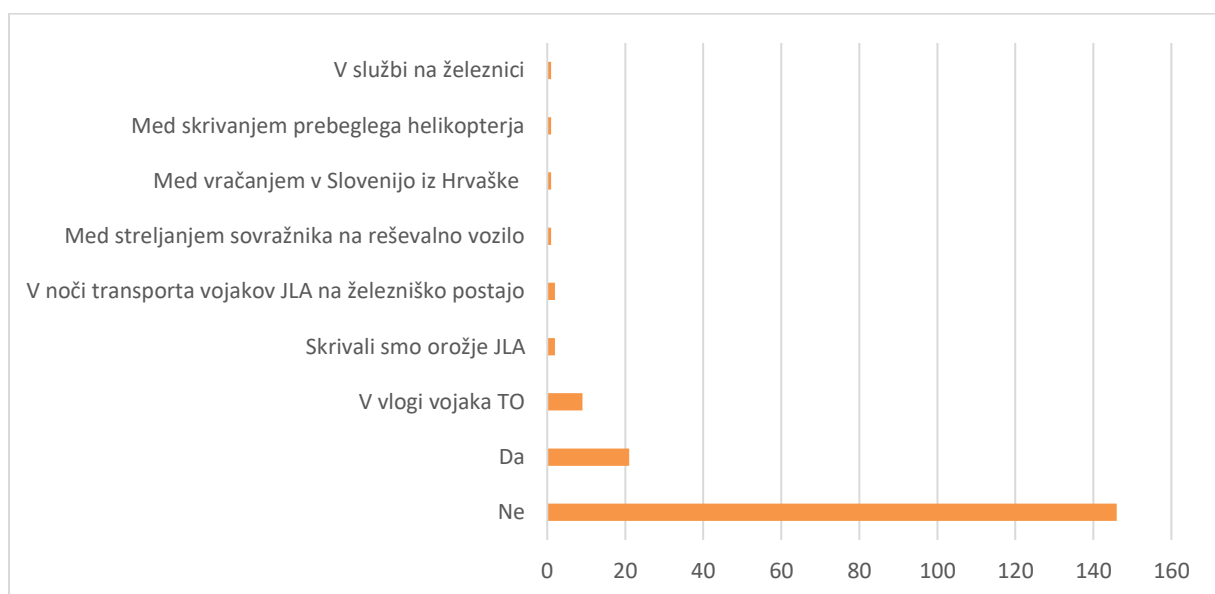
Na vprašanje **Kako ste poskrbeli za svojo varnost?** je 24,6 % odgovorilo, da so se zadrževali doma, 19,3 % anketirancev si je doma uredilo zaklonišča, ostali so spremljali poročanje medijev, upoštevali navodila TO, NZ, CZ in političnega vodstva. Majhen delež anketirancev si je poiskal skrivališča, pripravilo zaloge hrane, pripravili so si najnujnejše stvari v potovalke, 4,2 % se jih je tudi preselilo. Le 2,9 % za svojo varnost niso posebej poskrbeli.

Graf 9: Kako ste poskrbeli za svojo varnost?

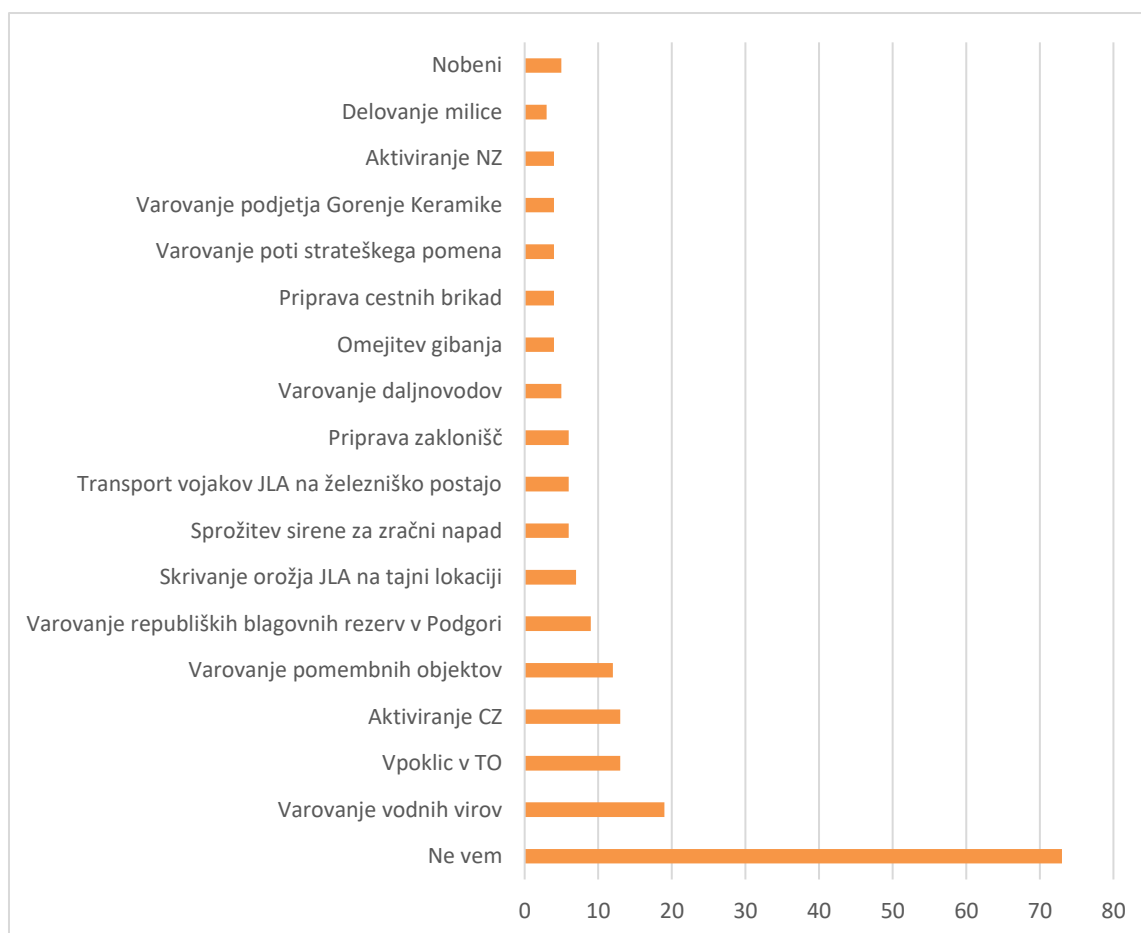
Na vprašanje **Ali je bilo v času slovenske osamosvojitvene vojne vaše življenje ali življenje vaših bližnjih kdaj ogroženo?** je 12,3 % odgovorilo pritrdilno, največ med njimi jih je bilo aktivnih v TO. Pretresljiv je bil odgovor enega od anketirancev, ki se je med osamosvojitveno vojno kot vojak TO boril v Dravogradu. Ta je zapisal:

»Smrt mi je bila za petami vseh deset dni vojne ... Kot vojak v Dravogradu sem bil vkopan v zemljo do vrha glave, to je bila zaščita samo proti ostrostrelcem, proti minometnim granatam je ni bilo ... Dvakrat sem za las ušel smrti. Prvič, ko sem za svojo ekipo šel po kosilo. Na čistini me je za malo zgrešil ostrostrelec. Drugič pa, ko je pri pregledu terena 10 m za mano počila minometna granata.«

Graf 10: Ali je bilo v času slovenske osamosvojitvene vojne vaše življenje ali življenje vaših bližnjih kdaj ogroženo?

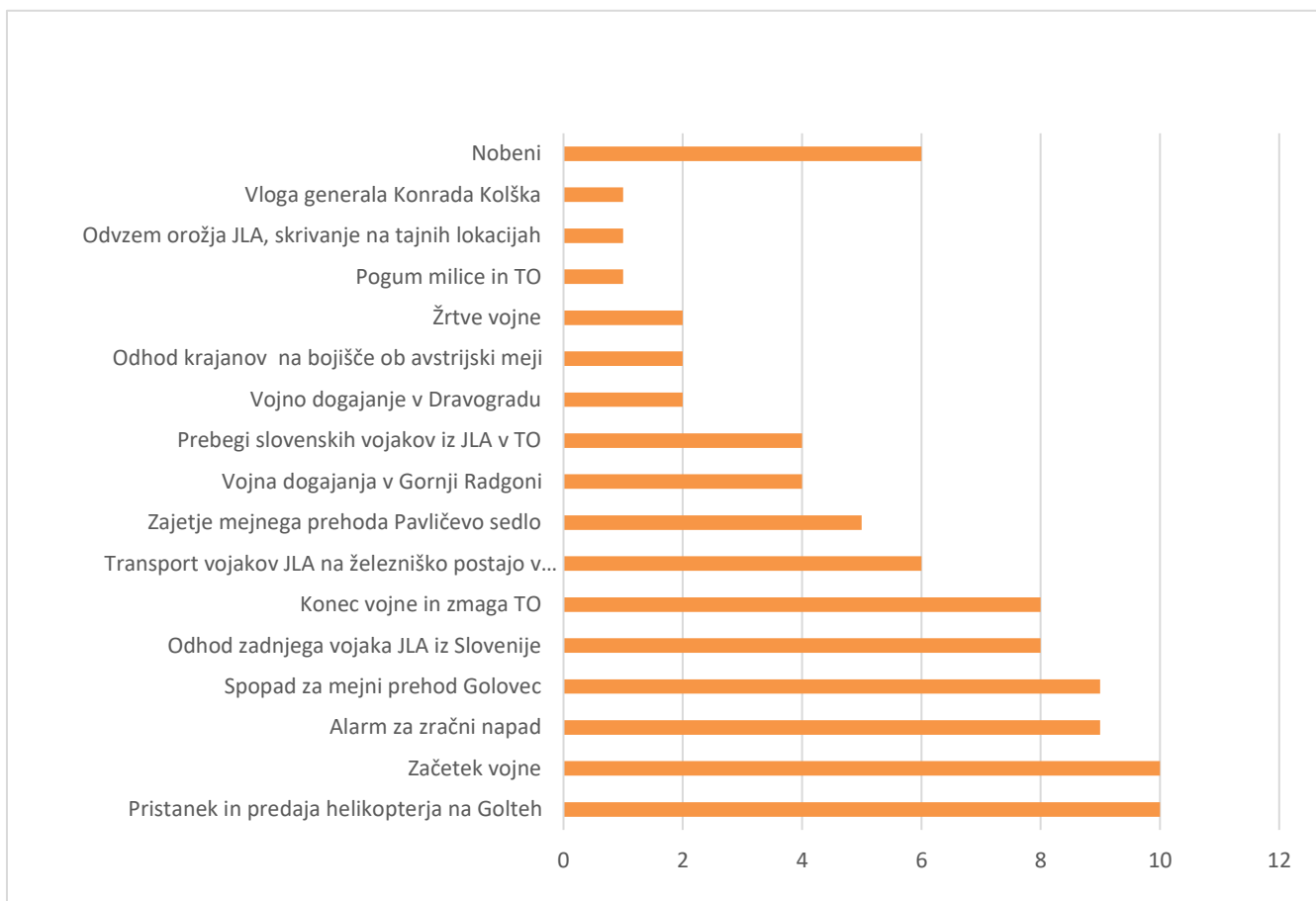
Na vprašanje **Ali morda veste, če so bili v vašem kraju v času osamosvojitvene vojne sprejeti kakšni posebni ukrepi ali izpeljane kakšne posebne aktivnosti?** je največ anketiranih, 42,7 % odgovorilo z »ne vem«, 2,9 % jih je napisalo, da v kraju v času osamosvojitvene vojne ni bilo sprejetih nobenih posebnih ukrepov ali izpeljanih kakšnih posebnih aktivnosti. Med ostalimi 45 %, ki so odgovorili pritrdilno, pa jih je največ, 20,2 % navedlo varovanje vodnih virov oz. zajetij, 13,8 % vpoklic v TO in aktiviranje CZ. Najmanj med njimi, 3,2 % pa je navedlo aktiviranje NZ in delovanje milice v kraju.

Graf 11: Ali morda veste, če so bili v vašem kraju v času osamosvojitvene vojne sprejeti kakšni posebni ukrepi ali izpeljane kakšne posebne aktivnosti?

Na vprašanje **Kateri prelomni dogodki osamosvojitvene vojne so v kraju najbolj odmevali?** je odgovorilo 62 % anketirancev. Največ med njimi, 9,4 % jih je omenilo pristanek in predajo helikopterja JLA na Golteh ter začetek vojne, 8,5 % jih je izpostavilo alarme za nevarnost zračnega napada in spopad za mejni prehod Holmec, 7,5 % odhod zadnjega vojaka JLA iz Slovenije in konec vojne ter zmago TO. Posamezniki so navedli tudi odgovore: pogum milice in TO, odvzem orožja JLA in skrivanje na tajnih lokacijah ter vlogo generala JLA Konrada Kolška.²⁷

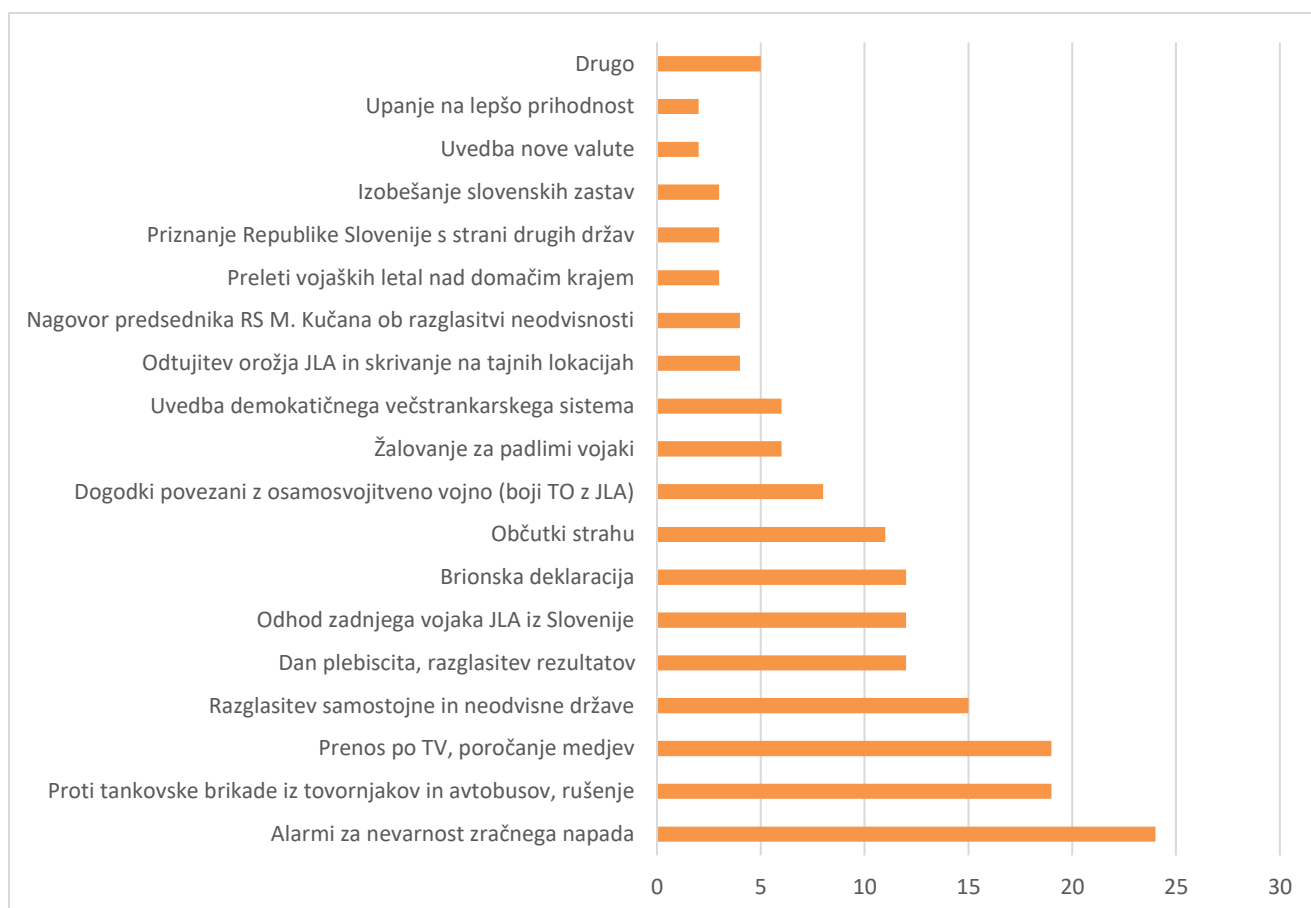
²⁷ Generalpolkovnik JLA Konrad Kolšek, sicer domačin iz Letuša je podpisal neposredni ukaz za intervencijo enot JLA v Sloveniji (Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 102).

Graf 12: Kateri prelomni dogodki osamosvojitvene vojne so v kraju najbolj odmevali?

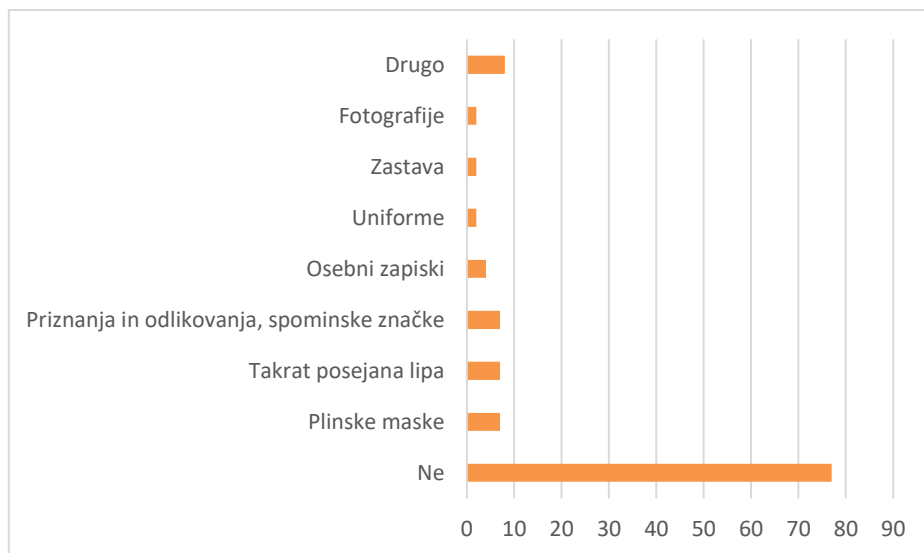
Na vprašanje **Kateri dogodki iz obdobja osamosvajanja Slovenije so vam ostali v posebnem spominu?** je največ anketirancev, 14,7 % je omenilo alarme za nevarnost zračnega napada, sledi spomin na protitankovske barikade iz tovornjakov in avtobusov, poročanje medijev, razglasitev samostojne in neodvisne države, plebiscit, odhod zadnjega vojaka JLA iz Slovenije, Brionska deklaracija in drugi.

Posamezniki pa so omenili tudi dogajanje na Hrvaškem in BIH, odziv starejših na prelet letal, odnos politikov in zveznega vodstva SFRJ, oblikovanje in delovanje Demosa, proces proti četverici.

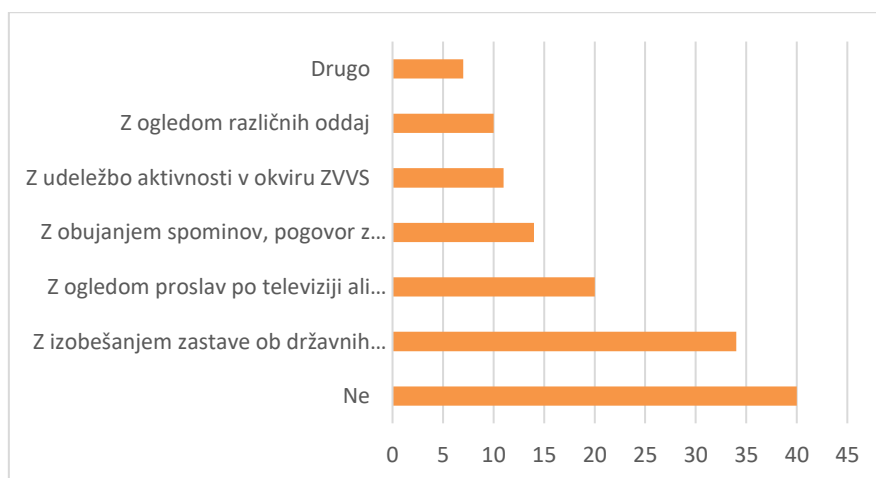
Graf 13: Kateri dogodki iz obdobja osamosvajanja Slovenije so vam ostali v posebnem spominu?

Na vprašanje **Ali morda hranite doma v spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije, kakšne posebne predmete?** jih je 45 % odgovorilo, da ne hrani ničesar. 42, 1% pa hrani, in sicer največ med njimi, 9,7 %, plinske maske, na dogodke povezane z osamosvajanjem države jih spominjajo takrat posejane lipe, priznanja oz. odlikovanja, spominske značke za sodelovanje v osamosvojitveni vojni. Hranijo tudi osebne zapiske, uniforme, zastavo, fotografije. Posamezni anketiranci so našli še orožje, trakove, ki so jih okoli roke nosili pripadniki NZ in CZ, izseke iz časopisnih člankov, posnetke informativnih oddaj, izkaznico CZ za prvo pomoč, šotorsko krilo in jedilni pribor uporabljen v vojni.

Graf 14: Ali morda hranite doma v spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije, kakšne posebne predmete?

Na vprašanje **Ali ohranjate spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije?** jih 62 % odgovorilo pritrdilno. Med tistimi, ki so nam zaupali kako, jih največ, 15,2 % ob državnih praznikih izobeša zastave, se udeležuje proslav, obuja spomine v pogovoru z udeleženci osamosvojitvene vojne, z otroki in vnuki. 5,8 % vseh anketiranih se udeležuje aktivnosti v okviru ZVVS, ali pa ohranja spomin z ogledom različnih oddaj. Posamezniki ohranjajo spomin tudi tako, da govorijo slovensko, se podajo po poteh spominov, sodelujejo pri organizaciji dogodkov, ki obeležujejo spomin na osamosvajanje Slovenije, ohranjajo tradicijo slovesa ob pogrebu članov ZVSS, kot aktivni člani različnih združenj.

Graf 15: Ali ohranjate spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije? Če ste odgovorili pritrdilno, nam prosimo zaupajte kako.

SPOROČILA ANKETIRANCEV MLADIM RAZISKOVALCEM

Anketirani so nam v svojem sporočilu zaželeli vse lepo, veliko uspehov, zabave in novih dogodivščin tako ob raziskovanju preteklosti, kot tudi v življenju. Pohvalili so naše zanimanje za preteklost, stik s starejšimi ljudmi, ki so dogajanje občutili na lastni koži ter nas spodbudili k raziskovanju in ohranjanju preteklosti še naprej, saj pomembnih zgodovinskih dogodkov ne smemo pozabiti. Iz njih se je potrebno naučiti, kaj so nam prinesli in tako preprečiti, da se slabe stvari ne bi ponovile. Spodbudili so nas, da ostanemo domoljubi, da ohranimo domovino in materni jezik, da se spoštujemo in da smo ponosni in srečni, da živimo v miru, v svobodni in tako lepi državi kot je Republika Slovenija, za katero so ob njenem rojstvu bili mnogi pripravljeni žrtvovati tudi lastno življenje. Zaželeli so nam, da ne bi nikdar doživeli kaj takega in se nam zahvalili, da skrbimo za ohranjanje preteklosti.

Prebrali pa smo lahko tudi naslednja sporočila:

- »Vsaka stvar se rešuje v miru.«
- »Bili smo zelo veseli, da smo se osamosvojili.«
- »Smo priden in pošten narod. Ko je treba stopimo skupaj. Na mladi generaciji je, da zgradite takšno domovino, kot si jo zaslužimo in želimo.«
- »V obdobju osamosvajanja so bile obljube velike, vendar so se samo delno uresničile.«
- »Lahko samo upamo, da se nikdar več ne ponovi vojna.«
- »Da bi živeli boljše in varnejše življenje.«
- »Vesela sem, da seanimate za našo zgodovino. Le čuvajte in negujte jo še naprej. Pri vaši raziskovalni nalogi pa vam želim, čim več podatkov ki jih boste lahko s pridom uporabili.«
- »Upajmo, da se ne bo potrebno za domovino spet kdaj bojevati.«
- »Splačalo se je, čuvajte domovino, ker je samo ena.«
- »Raziskujte zgodovino na osnovi dejstev in ne na osnovi politične interpretacije zgodovine. Pričakovanja iz časa osamosvajanja se niso uresničila. Katastrofa, kam so nas pripeljali naši politiki, kar nekaj med njimi jih je v vodstvu, ki so bili osvoboditelji.«
- »Naša generacija in generacije pred nami smo si zelo želeli, da bi Slovenija postala samostojna država in to nam je tudi uspelo. Se pa naše osamosvajanje premalo ceni in premalo poudarja narodna zavest, ki je najbolj pomembna za naš obstoj.«

- »To so bili pomembni dogodki za našo prihodnost. Vsi smo bili enotni, ker smo si vsi želeli le eno: postati samostojna država.«

- »Življenje je in bo pisalo svoje zgodbe, vendar z željo, da bi bilo lepše v prihodnosti.«

- »Slovenska vojna je bila kratka, vendar je pustila v nekaterih družinah globoke posledice.«

Z raziskovanjem in odkrivanjem dogodkov, povezanih z osamosvajanjem Slovenije v našem kraju, smo ob analizi opravljenih anket potrdili naslednje hipoteze:

- Misli in občutki, ki so spremljali posameznike ob dogodkih, povezanih z osamosvajanjem Slovenije, so bili mešani - veselje ob osamosvojitvi se je pomešalo s strahom, napetostjo ter negotovostjo glede prihodnosti, kljub temu, da do neposrednih bojov v našem kraju ni prišlo.
- Vsakdanje življenje v Šmartnem ob Paki in njegovi okolici se v času dogodkov, povezanih z osamosvajanjem Slovenije, ni bistveno spremenilo.
- Večina občanov Šmartnega ob Paki ne hrani v spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem, nobenega zgodovinskega vira.
- Večina občanov Šmartnega ob Paki obeležuje spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije, največji delež med njimi z izobešanjem zastave ob državnih praznikih.

Hipotezo življenje občanov v času osamosvajanja Slovenije ni bilo ogroženo, sicer pa je večina poskrbela za svojo varnost z ureditvijo zaklonišč, smo potrdili le delno. Z analizo anket smo potrdili, da življenje občanov v času osamosvajanja res ni bilo ogroženo, je pa večina od njih poskrbela za svojo varnost tako, da so se zadrževali doma.

5 SPOMINI NA OSAMOSVAJANJE SLOVENIJE STKANI V ZGODBE TAKRATNEGA VSAKDANA

V zadnjem delu raziskovalne naloge smo zbrali osebne zgodbe posameznikov, ki so bili v aktivnosti med osamosvajanjem Slovenije v našem domačem kraju aktivno vključeni (bodisi kot člani Civilne zaščite, Narodne zaščite ali vojaki TO) in pa tudi zgodbe »navadnih, vsakdanjih ljudi«, ki jim je preteča nevarnost vojne čez noč posegla v ustaljeni ritem vsakdana. Med

pričevalci pa so tudi posamezniki, ki so za samostojno Slovenijo v procesih desetdnevne osamosvojitvene vojne v uniformah TO in Milice izpostavili svoja življenja.

Intervju smo v raziskovalni nalogi uporabili kot sestavni del zbranih podatkov. Z njim smo želeli pridobiti bogatejši in popolnejši vpogled v takratni čas, predvsem pa skozi edinstvene zgodbe, osebna doživetja, občutja in odzive pričevalcev predstaviti, kako so to zgodovinsko prelomnico doživljali posamezniki.

Z izborom različnih pričevalcev smo želeli sestaviti mozaik zgodb širše skupnosti in predstaviti večplastnost dogajanja. Intervjuvancem smo postavili odprta vprašanja, saj smo jim želeli omogočiti kar se da široko svobodo pripovedi.

Glede na to, da v našem kraju ni bilo neposrednih vojaških spopadov TO z enotami JLA, zbrane zgodbe govorijo o osebnih občutkih in nepozabnih dogodkih posameznikov, ki jim je preteča nevarnost vojne čez noč posegla v ustaljeni ritem vsakdana. Vsakdanje življenje se sicer ni bistveno spremenilo, življenje je teklo naprej, a preplavila ga je negotovost, tesnoba, številne skrbi, strah za lastno življenje ter za varnost in življenje bližnjih, razočaranje; pa tudi vera v zmago in boljšo prihodnost. Iz prispevkov se zrcali tudi ponos na enotnost in odločnost, ki jo je v dneh osamosvajanja Slovenije pokazal slovenski narod.

1. OSEBNE ZGODBE LJUDI, KI SO BILI V DOGODKE POVEZANE Z OSAMOSVAJANJEM SLOVENIJE AKTIVNO VKLJUČENI

Stanislav Vodovnik, ki je v času osamosvojitvene vojne v takratni Krajevni skupnosti Šmartno ob Paki, opravljal naloge načelnika NZ, nam je v intervjuju predstavil vlogo NZ.

G. Stanislav Vodovnik je bil pred osamosvajanjem Slovenije aktiven član samostojnega voda TO Šmartno ob Paki, ki je takrat štel med 28 in 30 članov. V času osamosvojitvene vojne se je njegovo življenje v hipu spremenilo. Po bolezni g. Toma Peršiča je l. 1990 prevzel vlogo načelnika NZ v Krajevni skupnosti Šmartno ob Paki. Od izvršnega sveta občine Velenje, ki mu je takrat predsedoval g. Franjo Bartolac, je 28. 6. 1991 dobil povelje za aktiviranje NZ. »Iz službe sem odšel domov, potem takoj v prostore KS, kjer smo se dobili člani sveta s predsednikom KS Šmartno ob Paki g. Ivanom Rakunom ter pričeli s pisanjem pozivov za

formiranje Narodne zaščite v krajevni skupnosti Šmartno ob Paki. Pri prvem vpoklicu je bilo aktiviranih sedemnajst pripadnikov NZ.« Naloga NZ je bilo varovanje vseh objektov posebnega pomena, to so bili rezervoarji in črpališča za vodo. Državne blagovne rezerve v Podgori pa je poleg straže NZ varovalo tudi t. i. mitraljezko gnezdo pod Goro Oljko. Na stražarski dolžnosti so bili člani po štiri ure, njihova menjava pa se je vršila po seznamu oziroma razporedu in sicer ob prisotnosti načelnika, namestnika oziroma pomočnika NZ. Pomembna naloga NZ je bilo spremljati tudi morebitno gibanje tujih, »sumljivih« posameznikov v kraju. NZ je imela tudi svojo dislocirano enoto v Gorenju, ta je varovala Keramiko, cestne vpadnice v Gorenje in v Šmartno ob Paki. Poleg straže objektov posebnega pomena je NZ izvajala tudi patrolje, na ta način so varovali tudi šolo in njeno okolico. Vodstvu in članom je bilo s strani sekretariata za obrambo podeljeno tudi orožje (pištole). V končnem poročilu, ki ga je zapisal g. Stanislav Vodovnik smo lahko prebrali, da so pripadniki NZ delo opravljali zelo zavzeto in odgovorno. V kraju ni bilo zaznati nobenih nepravilnosti, delo je potekalo mirno ter usklajeno po razporedu in planu.

G. Stanislav Vodovnik se spominja, da so bili občutki med osamosvojitveno vojno zelo stresni, ozračje zelo negotovo in napeto. Še posebej, ko se je v nedeljo, 30. junija 1991 ob 9. uri oglasil alarm za letalski napad in ko so ponoči 29. junija na železniško postajo v Šmartnem ob Paki s kamioni pripeljali vojake JLA, ki so se predali vojakom TO v Logarski dolini. Vojake JLA so nato naložili na vlak za Celje, oficirje oziroma starešine pa so z avtobusi odpeljali v Ljubljano. Vlak in avtobusi so pripeljali in odpeljali v popolni temi. Tudi 9. julij je bil za Šmarčane dan poln negotovosti in napetosti; med 12. in 13. uro so namreč krajani v Podgori in delavci na republiških rezervah opazili helikopter, ki je priletel v neposredno bližino skladišč in lebdel nad njimi. Nato pa je v nizkem letu nadaljeval let proti Braslovčam. Helikopter je imel oznako Rdečega križa in imel nameščene kamere.

Stanislavovo življenje v času slovenske osamosvojitvene vojne sicer ni bilo ogroženo, je pa bilo dogajanje, kot sam pravi, zelo stresno in negotovo. Vse naloge, ki so jih izvajali so bile prikrite, prav tako stražarska mesta, dnevno gibanje pa je bilo omejeno. Pripravljena so imeli rezervna skrivališča, pozorni so bili na morebitni prihod nepoznanih, sumljivih ljudi v kraj.

V kraju je bil poleg NZ aktiviran tudi samostojni vod TO KS Šmartno ob Paki, ki je deloval na območju Slatin, Letuša, Podgore in Šmartnega ob Paki ter in Civilna zaščita.

Iz obdobja osamosvajanja Slovenije mu je ostal v spominu tudi njegov službeni odhod na delo v Reko, 28. junija. V Domžalah so namreč naleteli na zaporo ceste s tovornjaki in tanki,

nadaljevanje poti pa zaradi spopada TO in JLA ni bilo mogoče. Po prihodu domov pa ga je doma že čakal poziv za aktiviranje NZ. Tisti trenutek, kot pravi sam, se je njegovo vsakdanje življenje v hipu spremenilo.

V spomin na dogodke, povezane z osamosvajam Slovenije hrani dokumentacijo povezano z delovanjem NZ pa tudi njegove zapiske in poročila povezana z njenim delovanjem. Hrani tudi embleme NZ za prepoznavnost njenih članov z nošnjo na levi roki. Spomin na dogodke povezane z osamosvajanjem Slovenije ohranja kot član OZVVS, kot veteran Območnega združenja častnikov Velenje, kot član nadzornega odbora OZVVS se udeležuje različnih srečanj, okroglih miz, pohodov strokovnih ekskurzij, proslav, ohranjajo pa tudi tradicijo slovesa ob pogrebu njihovih članov.

Ob zaključku intervjuja pa nam je predal naslednje sporočilo: »Ohranimo spomin na osamosvojitveno vojno za tiste, ki so dali življenje in nas, ki smo takrat srčno delovali v slogi za boljši jutri.«

G. Franc Kačičnik – Anti iz Šmartnega ob Paki je v času osamosvojitvene vojne v KS Šmartno ob Paki opravljal delo namestnika načelnika NZ in bil kot zaposleni na Golteh priča pristanka in predaje helikopterja Gazela in njenih pilotov, sicer Slovencev v uniformi JLA. Svoje spomine na dogodke povezane z osamosvajanjem Slovenije je opisala takole:

Vsakdanje življenje v času osamosvajanja Slovenije se je zanj in njegovo družino zelo spremenilo. Bilo je težko in polno skrbi, ogroženo pa je bilo tudi njegovo življenje. Starejši sin je bil v zadnjem letniku letalske akademije v Zadru. Z njim zelo dolgo niso mogli vzpostaviti nobenih stikov, kaj šele, da bi upali na njegovo vrnitev domov. Ko je moral g. Franc tri dni ostati na Golteh, sta bila doma žena in mlajši sin v veliki negotovosti in skrbih, saj se jima zaradi stroge tajnosti dogodka ni mogel javiti. Osamosvojitvena vojna je ogrozila njegovo življenje dvakrat; najprej v primeru, če bi sovražnik izsledil helikopter, pri prebegu in skrivanju katerega je po pristanku na Golteh sodeloval tudi sam in drugič, ko se je s sinom vračal iz Hrvaške, kjer je vladalo vojno stanje. Zaradi prehitrega poteka dogodkov za svojo varnost ni mogel posebej poskrbeti.

G. Franca Kačičnika je za vse življenje zaznamoval pristonek helikopterja na Golteh. Ta je 28. 6. nekaj pred poldnevom pristal na območju Rekreatijsko turističnega centra Golte, in sicer v času njegovega dežurstva. Ko je stopil iz hotela proti bližnjim depandansam, sta se mu že

približevala dva oborožena vojaška pilota JLA, v ozadju nad depandansami pa je stal vojaški večnamenski lahki helikopter tipa Gazelle SA-341/342. Po nekaj trenutkih nezaupanja sta se mu predstavila kot pilot, kapetan Jože Kalan, in tehnik letalec Bogomir Šuster ter ga seznanila z njunim pobegom iz vrst JLA in ga ob tem zaprosila, da jima omogoči dostop do telefona. Pilot Jože Kalan je najprej poklical na republiški štab TO, jih seznanil s potekom dogodka in zaprosil za umik njunih družin na varno. Franc je medtem o dogodkih na Golteh najprej neposredno obvestil poveljnika 89. ObmŠTO Velenje, zatem pa še direktorja RTC Golte. Po izmenjavi prvih informacij je bila sprejeta odločitev, da je treba nemudoma začeti z maskiranjem helikopterja, da ga ne bi odkrila izvidniška letala JLA. Kalan in Šuster sta helikopter predala slovenski vojski, sama pa sta prestopila v TO. Franc danes v spomin na ta dogodek hrani številne fotografije.

G. Franc je bil vključen tudi v NZ, kjer je v KS Šmartno ob Paki že pred začetkom osamosvojitvene vojne opravljal vlogo namestnika načelnika. Poleg vseh zadolžitev v okviru NZ pa je še vedno opravljal tudi svojo službo v Rekreativno turističnem centru Golte. Spominja se, da je v času osamosvojitvene vojne v kraju najbolj odmevala predaja in transport vojakov JLA iz Logarske doline in Koroške na železniško postajo v Šmartno ob Paki in napadi na mejne prehode.

Na čas osamosvajanja Slovenije in svojo vlogo v njej danes gleda s ponosom. Udeležuje se aktivnosti v okviru OZVVS ter se srečuje z posamezniki, ki so sodelovali pri pristanku in predaji helikopterja.

Slika 13: Pripadniki voda TO Bele Vode v družbi glavnih akterjev dogajanja na Golteh ob prebegu helikopterja. Zadaj od leve proti desni, 4. v vrsti Franc Kačičnik – Anti.

Vir: Ahtik, Šaleška in Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 127.

G. Robert Crnjac iz Podgore je v času osamosvojitvene vojne v KS Šmartno ob Paki opravljal delo kurirja CZ in bil član PGD Šmartno ob Paki, svojo službeno obveznost pa je opravljal na železnici v Šoštanju. Svoje spomine na dogodke povezane z osamosvajanjem Slovenije je opisal takole:

V času osamosvajanja Slovenije je bil star 23 let in je nedolgo od tega končal z obveznim služenjem vojaškega roka v JLA. Pred začetkom osamosvojitvene vojne se je tudi sam odpravil po sorodnika, ki sta kot zadnja generacija slovenskih fantov služila obvezni vojaški rok v JLA, in sicer v Karlovcu in Varaždinu. Sam pa je še vedno čutil vpliv doktrine JLA, ki jo je dodobra spoznal med obveznim služenjem vojaškega roka. V času osamosvojitvene vojne je deloval kot kurir CZ, katere glavna naloga je bila v primeru bombardiranja reševati ljudi in premoženje. Prva naloga, ki so jo morali opraviti, je bila skriti vse gasilske avtomobile ter straženje virov pitne vode ter blagovnih državnih rezerv v Podgori, ki bi bili poleg plinskih cistern pri podjetju Gorenje Keramika, prva tarča sovražnika. Stražili so tudi druge pomembnejše objekte kot so bila šola in podjetje Era vino Šmartno ob Paki. Ker samostojni vod TO KS Šmartno ob Paki ni imel lastnih prevoznih sredstev, so jih prevažali na stražarska mesta z avtomobilom gasilskega društva ter skrbeli tudi za prevoz in dostavo drugih potrebnih stvari. Ker je v okolici delovala protiobveščevalna vojaška služba sovražnika oz. »vohuni«, so morale njihove dejavnosti potekale v strogi tajnosti. Robert se spominja, kako so jih z vojaki TO lovili. Njihova naloga je bila tudi miriti vznemirjene krajanje, jih pozivati, da se ob alarmu za nevarnost zračnega napada umaknejo v zaklonišča, tiste, ki so ob alarmu stali sredi ulice in gledali v nebo, pa so morali v zaklonišča dobesedno nagnati. Ob stiku s krajanji, so morali navzven delovati umirjeno, kar je bilo v tistih dneh polnih napetosti, nelagodja, strahu precej težko. Tudi g. Robert si je pripravil plinsko masko in najnujnejše stvari, da bi v primeru sovražnikovega raketiranja zbežal v gozd, tako kot so bežali nekateri krajanji iz strnjenih naselij, ko so zaslišali alarm za nevarnost zračnega napada.

G. Robert nikoli ne bo pozabil noči, takrat je bil tam tudi na službeni dolžnosti, ko so na železniško postajo v Šmartno ob Paki z avtobusom pripeljali zajete vojake JLA iz Pavličevega sedla z namenom, da jih z vlakom prepeljejo v Hrastnik, kjer bi bili v zbirnem centru za vojne ujetnike varovani do konca vojne. Tisto noč, kot se je sam izrazil, je bilo kot v filmu. Šmartno ob Paki je bilo v popolni temi, vse luči, javna razsvetljava, vse je moralo biti ugasnjeno. Vlak se

je pripeljal v popolni temi. Specialne enote milice so naredile koridor od današnjega Mladinskega centra do železniške postaje, vojaki TO so ležali ob strani in čuvali, da ne bi kakšen od vojakov JLA zbežal. V tistih trenutkih se ni slišalo niti žuželke, le koraki fantov. G. Robert je pomislil, da bi se pred tremi leti lahko kot vojak JLA sam znašel v njihovem položaju.

G. Robert ne hrani doma nobenih predmetov, ki bi ga spominjali na dogodke povezane z osamosvajanjem, le knjižico obveznika CZ. Tudi fotografij nima, saj jim med vsemi obveznostmi in skrbmi ni prišlo na misel, da bi se fotografirali. Ker so dobro poznali delovanje, oborožitev in naravo JLA je bilo med posamezniki prisotnega veliko nelagodja, tesnobe in strahu. Zavedali so se najhujšega, a v dneh desetdnevne vojne niso mislili na posledice pred sabo so imeli jasen cilj zmage.

Svoje spomine na dogodke, ki so se med osamosvajanjem Slovenije odvijali v našem kraju nam je v svoji zgodbi zapisal tudi g. Robert Batič, ki je med osamosvojitveno vojno deloval v samostojnem vodu TO KS Šmartno ob Paki in bil zaposlen v podjetju Gorenje Keramika.

Na dan slavnostne proslave ob razglasitvi samostojne in neodvisne Republike Slovenije je bil g. Robert ravno v nočni izmeni službe. S sodelavci so spremljali nočni radijski program in okoli druge ure ponoči, so odjeknile novice, da so iz vrhniške, postojnske in drugih vojašnic krenile tankovske enote JLA in številna jugoslovanska vojska. Njegovo slutnjo, da dogodki ne bodo prinesli nič dobrega je okoli 9. ure zjutraj potrdil poziv, da naj se zglesi v ObmŠTO Velenje. Zaradi odsotnosti takratnega poveljnika samostojnega voda TO KS Šmartno ob Paki, je dobil Robert nalogo organizirati obrambo v Šmartnem ob Paki. Pripadniki voda so že v prvih dneh vojne morali onemogočiti prečkanje mostu v Letušu, preko katerega bi se lahko proti avstrijski meji in Dravogradu pomikala JLA. Iz kamnoloma v Podgori so pripeljali nekaj odsluženih strojev, iz velenjskega podjetja Vegrad nekaj betonskih blokov in pa dva tovornjaka hlodovine iz podjetja Glin v Nazarjah. Poleg straže mostu v Letušu je bil g. Robert z samostojnim vodom TO KS Šmartno ob Paki prisoten tudi pri varovanju plinskih cistern pri podjetju Keramika v Gorenju in republiških blagovnih rezerv v Podgori, pozorni pa so morali biti tudi na morebitno gibanje tujih ljudi po cestah in poteh domačega kraja. Poleg NZ in CZ je bil samostojni vod TO KS Šmartno ob Paki nastanjen v gasilskem domu. Za njegovo oskrbo s hrano pa so poskrbeli v gostilni Malus. G. Robert se še danes spominja, kako so v domači kraj na železniško postajo

pripeljali vojake JLA zajete v Logarski dolini in na Koroškem ter seveda nedelje, ko je okoli 9. ure zjutraj, ravno v času svete maše v gorenjski cerkvi, zatulila sirena in opozorila na nevarnost zračnega napada. Spominja se, kako so ljudje v paniki bežali v gozdove. Robertu je ostal v spominu tudi pristonek helikopterja JLA na Golteh, ko sta Slovenca, takrat v uniformah JLA, prestopila na stran TO. Danes se g. Robert s hvaležnostjo spominja ga. Vere Malus, ki je poskrbela, da šmarški vod TO ni bil lačen, g. Ivana Rakuna takratnega predsednika KS Šmartno ob Paki, vseh njegovih sorojakov v uniformi TO in ostalih domačinov, ki so v času osamosvajanja Slovenije na različne načine aktivno delovali v Šmartnem ob Paki in njegovi okolici.

Svojo vlogo v procesih osamosvajanja Slovenije nam je opisal tudi g. Matjaž Kselman iz Gavic, ki je v času osamosvojitvene vojne opravljal delo komandirja oddelka posebne enote milice.

G. Matjaž Kselman je bil v času osamosvojitvene vojne star 27 let in je opravljal delo komandirja oddelka posebne enote milice. Na območju Šmartnega ob Paki je bil s svojo enoto prisoten ob transportu vojakov JLA, ki so se predali v Logarski dolini. V Šmartnem ob Paki so jih na železniški postaji naložili na vlak ter jih odpeljali do Hrastnika, kjer so bili v zbirnem centru za vojne ujetnike varovani do konca vojne.

Sicer pa nam je g. Matjaž zaupal, da je s svojim oddelkom posebne enote milice deloval na terenu, največ na območju vzhodne Slovenije, kar štiri mesece, in sicer že nekaj časa pred osamosvojitveno vojno in še po njej, ko je bila posebna enota milice zadolžena za varovanje na novo vzpostavljene državne meje in varovanje mejnih prehodov. Povedal je, da se med osamosvojitveno vojno tudi po teden dni ni vrnil domov, da tudi žena in ostali družinski člani niso vedeli kje se nahaja, saj takrat še ni bilo mobilnih telefonov, pa tudi do telefona se pogosto ni dalo priti. Tudi takrat, ko mu je kakšen večer le uspelo priti domov, je le prespal in zgodaj zjutraj zopet odšel na svoje delo.

Pred začetkom osamosvojitvene vojne je meseca maja 1991, z oddelkom posebne enote milice obvladoval demonstracije civilistov v Mariboru, ki jih je sprožila jugoslovanska obkolitev in poskus zasedbe novoustanovljenega 710. učnega centra TO v Pekrah pri Mariboru, kjer se je usposabljal prva generacija slovenskih nabožnikov. Napetost med TO in JLA je takrat skorajda dosegla vrelišče, agresorju pa se je po robu postavila množica civilistov, ki je hotela pred armadno vojašnico Vojvoda Mišiča z živim ščitom preprečiti nadaljnje gibanje enot JLA zunaj vojašnice. Tako je bil g. Kselman tudi neposredna priča dogodka, ki je zahteval prvo

smrtno žrtev v procesih osamosvajanja Slovenije. To je bilo na Ljubljanski cesti v Mariboru pred armadno vojašnico Vojvode Mišiča, ko je bojno oklepno vozilo JLA nameravalo zapustiti vojašnico. Nekateri protestniki so mu poskušali za vsako ceno preprečiti nadaljevanje vožnje, med njimi tudi Josef Šimčik iz Miklavža na Dravskem polju, ki je prijel za vozilo in zaradi zdrsa padel pod njega.

G. Matjaž Kselman nam je povedal, da je bil z oddelkom posebne enote milice prisoten tudi v Dravogradu, kjer je bila ustavljena vojaška kolona JLA, ki so jo končanih bojnih in premirju pospremili do njene matične vojašnice v Mariboru.

V spominu na dogodke povezane z osamosvajanjem Slovenije mu je najbolj ostalo posebno navdušenje in vzhičenost Slovencev, saj smo po vseh letih končno le dočakali čisto svojo državo. V njegovem spominu so močno zasidrane, kot sam pravi »vse te dogodivščine z vojsko«, ki so jih doživeli ob različnih dogodkih in nenazadnje tudi njegova neposredna prisotnost ob prvi smrtni žrtvi v procesih osamosvajanja Republike Slovenije.

Danes ga na dogodke povezane z osamosvajanjem Slovenije in njegovo vlogo v njih spominja takratna uniforma, beležke, kamor si je beležil čas, kraj in vsebino opravljenih nalog, v službi pa hrani tudi orožje. Sicer pa mu je žal, da takrat še ni bilo mobilnih telefonov, s katerimi bi lahko kot pravi sam marsikaj posneli in naredili še kakšno fotografijo, ki jih je v tem zgodovinsko prelomnem času nastalo zelo malo.

G. Vlado Dobnik iz Velikega Vrha je svoje spomine na osamosvajanje Slovenije strnil v naslednji zapis:

»Dogodek je sicer že nekoliko oddaljen, vendar se kljub temu kar podrobno spominjam osamosvojitvenih časov. Takrat sem bil star 25 let, sredi najlepših in najbolj brezskrbnih let. Nihče ni pričakoval, da bo prišlo do vojnih dogodkov, čeprav smo vsi, ki smo nekaj let prej služili vojaški rok na ozemlju bivše Jugoslavije, po malem slutili, da ni vse tako, kot bi moralo biti. Na Slovence so »gledali postrani« in govorili, da hočemo pod Avstrijo. Kmalu se je izkazalo, da so bili o poteku kasnejših dogodkov seznanjeni bolj kot mi »Janezi«, kot so nas imenovali. V času pred osamosvojitvijo sem bil zaposlen pri gradbenemu podjetju Vegrad, zato sem veliko potoval po krajih tedanje Socialistične federativne republike Jugoslavije. Tudi dan ali dva pred dogodki osamosvojitve sem pripotoval iz Beograda. Že sama pot in okolica je dajala videz nekih čudnih dogodkov. Okoli vojašnic, glavnih vpadnicah blizu Zagreba je bilo kupe železnih elementov za sestavljanje prepek. Ko zdaj gledam nazaj je očitno bilo že vse zrežirano do

potankosti. Ko je napočil 26. junij 1991, pa so se dogodki začeli hitro odvijati. Kot po navadi smo se tudi to jutro vozniki srečali v prometni pisarni, kjer bi nam dodelili relacijo in ostale zadolžitve za tisti dan. Vendar ni bilo od tistega delovnega dne nič drugega kot poslušanje radia in sestanek kako naprej. Nekaj starejših sodelavcev, ki so bili različnih narodnosti in ver, je koristilo dopust in odšlo k svojim družinam, nekateri tudi v rodne kraje od koder se niso več vrnili. Ostali, ki smo bili domačini, pa smo v sodelovanju s TO pet dni sodelovali z gradbeno mehanizacijo in tovornjaki pri prevozu gramoza na dovozne ceste v kraju Paka in na območju Hude Luknje, z namenom, da bi onemogočili sovražniku morebitni prehod iz koroškega dela in Paškega Kozjaka.²⁸ Tiste dni smo prenočevali v vozilih in garažah pred krajem Paka, hrano pa so nam dostavljali iz Vegradove kuhinje. V tako preživetih dneh, smo v strahu dočakali umik jugoslovanske vojske iz Dravograda in ostale Koroške. S tovornimi vozili smo zaprli vse poti med Doličem in Mislinjo. Še sedaj ne vem, po čigavem ukazu smo morali vozniki gledati iz zgradbe gostinskega objekta ob križišču za Vitanje umik in nervozne vojake, kako so se vrteli s cevmi na kupoli. V naši okolici se je dobro končalo, čeprav je trajalo precej let, da so se odnosi med prebivalci in sodelavci zopet izboljšali, saj se je vojna prestavila v ostale države bivše Jugoslavije.«

2. OSEBNE ZGODBE »OBIČAJNIH LJUDI«

Ga. Maja Bubik Polovšak iz Malega Vrha je svoj spomin na dogodke povezane z rojstvom Republike Slovenije opisala takole:

»Slovenija se je osamosvojila leta 1991. Takrat sem bila stara 11 let. Nisem imela volilne pravice, nisem spremljala političnega dogajanja, a sem se vseeno zavedala, da se dogaja nekaj posebnega in pomembnega.

²⁸ Po hudih bojih in pogajanjih v Dravogradu je bilo naposled dogovorjeno, da se motorizirana kolona JLA pod nadzorom milice in TO umakne v svoje matične vojašnice v smeri Dravograd-Slovenj Gradec-Mislinja-Dolič-Vitanje-Slovenske Konjice. Kljub temu, da trasa umika ni potekala skozi Velenje, je bila v 89. ObmŠTO Velenje sprejeta odločitev, da se koloni prepreči morebitni prehod skozi Velenje z blokado prehoda skozi Hudo luknjo ter ovirami na cesti Dolič-Završe-Graška Gora (Ahtik, Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 158-159)

V času osamosvojitvene vojne sem živela z družino v enostanovanjski hiši v Šmartnem ob Paki. Nasproti nas je živel moj dedi. Spomnim se, da smo klet v dedijevi hiši spremenili v zaklonišče. Naša hiša je bila novejša in brez »prave« kleti. V dedijevi kleti smo pripravili zasilna ležišča in spomnim se, da so starši poskrbeli za zalogo vode in trajno pakirane hrane. Stric se je s svojo družino, ki je sicer živela v bloku v Velenju, začasno preselil k dediju na vas. Nam, otrokom, se je vse dogajanje zdelo kot »pustolovščina« - starši so nas znali pomiriti. Spomnim se, da smo se lahko otroci igrali samo na dvorišču v neposredni bližini doma. Odrasli so ves čas poudarjali, kaj moramo narediti, ko slišimo sireno. Takrat ni bilo vprašanje, ČE bomo slišali sirene, ampak KDAJ jih bomo slišali. Nikoli ne bom pozabila zvoka siren in strahu, ki smo ga doživljali, ko smo tekli v klet. Bila sem otrok, a sem vseeno doživljala grozo. Spomnim se, da me je bilo strah, a hkrati se spomnim tudi občutka »varnosti«, ker so bili vsi, ki jih imam rada, z mano. Z otroško naivnostjo sem verjela, da dokler smo vsi skupaj, se nam ne more zgoditi nič slabega. Spomnim se, da sem vedno tekla v zaklonišče s ptičjo kletko v rokah – imela sem namreč papigo Kokija, ki sem ga vedno evakuirala z mano v klet.

Čeprav nihče od mojih bližnjih v času osamosvojitvene vojne, ni bil neposredno ogrožen, sta se mi pri 11 letih zdela ogrožajoča že zvok sirene in evakuacija v zaklonišče. Spomnim se, kako smo se ozirali v nebo, poslušali, če bodo prišla letala. Spomnim se, kako olajšano smo prišli iz kleti – vse je bilo enako, nespremenjeno, pa vseeno čisto drugače.

Najbolj prelomen dogodek v osamosvojitveni vojni je bil zame KONEC – takrat smo čutili olajšanje, ker se nam ni nič zgodilo in smo bili vsi živi in zdravi.

Vojna je grenak spomin iz obdobja osamosvojitve, v lepem spominu pa mi je ostala proslava ob razglasitvi samostojnosti. Nikoli ne bom pozabila takratnega predsednika Milana Kučana. Čutila sem ponos ob pogledu na »špalir« slovenskih vojakov, na plapolanje zastav – vse je bilo tako slovesno. Nisem veliko razumela, sem si pa zapomnila besede »Danes so dovoljene sanje!« Zdelo se mi je, da je Slovincem uspelo nekaj res velikega, neverjetnega.

Tudi danes, kot odrasla ženska, čutim ponos ob pogledu na slovensko zastavo. Doma ob dnevu državnosti in ostalih državnih praznikih izobesimo slovensko zastavo, spremljam katero od številnih prireditev in poskrbim, da zagotovo slišim Zdravljico – 7. kitico. Ponosna sem na svojo državo, na naš čudoviti jezik, na našo kulturo, dediščino, na moje sorojake ... malo manj pa v zadnjem času na vodenje naše Slovenije! Le kje so zdaj EDINOST, SREČA, SPRAVA!?

Vesela sem, da mladi zgodovinarji raziskujete ta velik korak v zgodovini naše majhne države. Tudi jaz poskušam mladim privzgjati ljubezen do domovine, patriotizem in zavedanje, da pripadamo ... da smo SLOVENC!

Ga. Marjeta Malus iz Šmartnega ob Paki je svoj spomin na dogodke povezane z rojstvom Republike Slovenije opisala takole:

»Proslavljanje ob razglasitvi formalne neodvisnosti in samostojnosti Slovenije 25. junija 1991, je bilo zame, takrat sedemnajst letno gimnazijko, ena prvih zabav na katero sem smela iti. S prijatelji smo se zabavali pozno v noč in ko sem se vrnila domov, sem našla mamo, ki je bleda in preplašena sedela pred televizorjem in odkimavala z glavo: »Vojna bo ...« Seveda se mi je to v tistem trenutku zdelo povsem nerealno in na hitro sem se pobrala v svojo sobo. »Nocoj so dovoljene sanje, jutri je nov dan«, so bile preroške besede takratnega predsednika Milana Kučana in ko me je naslednje jutro prebudil oče, sem mislila da je vse skupaj res slaba šala in da sem sredi nočne more ... Na meji s Slovenijo so bili tanki, z letališč širom Jugoslavije so se dvignila letala, ki so nameravala nad Slovenijo. Predirljiv zvok sirene, ki je opozarjala na zračni napad. Čakanje v kleti, kdaj bodo po nas začele padati bombe. Mame ni bilo doma, delala je v domači gostilni in ostala z gosti. Potuhnili so se v kot, v zraku je bila grozeča tišina in nihče ni verjel, da se vse to zares dogaja ... Ko je bilo konec alarma, ko se bombniki na srečo niso prikazali na nebu, s(m)o si vsi oddahnili. Ampak alarm za zračni napad je postal naš vsakdan, skrivali smo se v kletih, nekateri s pripravljeno toplo odejo, osebnimi dokumenti in hrano za preživetje v nahrbtnikih. Tisti iz Podgore, Malega Vrha, Velikega Vrha, Gavnice ... so bežali celo v gozd. Skoraj vsak dan nas je presenetil vsaj kakšen alarm za zračni napad in ker se na srečo nikoli ni ničesar zares zgodilo, so ljudje tudi med alarmom ostajali zunaj na polju, na vrtu, na kolesu ... Hodili so v službe, kuhali, skrbeli za družine ... Življenje je teklo dalje, ni se ustavilo, kot recimo sedaj v času epidemije. Je pa v zraku ves čas visela napetost, da je lahko že naslednji hip vse drugače, da se lahko zgodi nekaj hudega. Televizijski program je bil v celoti namenjen samo vojni – kaj se je zgodilo, kakšne grožnje so prihajale iz Beograda in kasneje, kdaj nam bodo pomagale druge države, kdaj bodo priznale Slovenijo kot samostojno državo z vsemi diplomatskimi sredstvi zaustavile to vojno, kdaj bo sklenjeno premirje...

Namesto brezskrbnih počitnic sem se v času vojne držala bolj doma in pomagala v gostilni. Trikrat dnevno so k nam prihajali jest vojaki TO, ki so bili v bojni pripravljenosti in imeli svoj

štab v gasilskem domu. Tudi njih je bilo strah. To ni bilo služenje vojaškega roka, to je bila prava vojna. Še nekaj dni nazaj so bili to običajni znanci, sosedje, družinski prijatelji, gostje ... Zdaj pa vsi v vojaških uniformah. Po navadi so pojedli v tišini ali se med seboj šalili, ostali gostje pa so jih prijateljsko trepljali po ramenih, jih bodrili, pomenkovali z njimi in jim plačevali pijačo. Mama je kuhala obroke, jaz pa sem jim stregla. In spominjam se občutka, da sem jih občudovala in včasih pomislila, kako grozno bi bilo, če bi nenadoma ostajali stoli prazni, da bi se kakšnemu med njimi v vojni kaj zgodilo...

Od začetnega šoka in strahu ob začetku vojne je v gostilni in terasi že po nekaj dneh zavladovala domače vzdušje. Gostje so si izmenjevali sveže informacije in izkušnje v zvezi s trenutnim dogajanjem, si pripovedovali napete, žal tudi tragične zgodbe z mejnih prehodov, kjer so se kot poklicni vozniki in sanitetni delavci dejansko znašli na bojišču med streli. Tudi sicer so bili ljudje v vsem času desetdnevne vojne neverjetno prijazni in obzirni med sabo, se večkrat ustavili in poklepetali drug z drugim. Proti večeru, ko je bilo zunaj še vedno prijetno toplo, pa so se radi dobivali na terasi pred našo gostilno. Celo alarm za zračni napad jih je sčasoma le še malo vznemiril, da so se le vprašujoče pogledali v zrak, če bi se bilo treba skriti. Očitno se človek veliko hitreje sprijazni z vsako situacijo, kot misli. Vojna nevarnost je tako kar naenkrat postala tihi spremljevalec vsakdana.

Nedvomno mi je najbolj v spominu ostala noč, ko sem brala v svoji sobi in zaslišala glasove pod oknom. Ko sem pogledala ven, sem tik pod sobo videla drobne lučke, ki niso bile nič drugega kot cigarete vojakov. Oboroženih. Vsaj pet jih je bilo in vsi so čepeli za kakim grmom, pod balkonom, ob drevesu. Stekla sem k drugemu oknu in tudi tam je bil pogled enak. Hiša je bila obdana z vojaki, ki so napeto čakali. In takrat so skoraj v popolni temi mimo hiše pripeljali trije avtobusi, polni mladih fantov s kratko postrizženimi lasmi. Vojaki, vendar ne »naši«, ki bi varovali Slovenijo, ampak vojaki JLA, ki so bili v tistem trenutku naši sovražniki. V bistvu pa fantje, starejši od mene kakšno leto ali dve, ki so se po nesrečnem naključju znašli v uniformi našega sovražnika. Mladi fantje z vseh krajev Jugoslavije, ki so služili obvezni vojaški rok v Sloveniji. Grozno so se mi zasmilili, vsi so imeli sklonjene glave in hkrati sem se jih bala in se spraševala, če bodo poskakali iz avtobusa in začeli streljati. Vojaki pod mojim oknom so bili seveda »naši«, ki so stražili in pazili, da so zajete vojake JLA z avtobusa spravili varno na vlak za Celje. Skoraj vse se je dogajalo v popolni temi in tišini.

Spomini na desetdnevno vojno bodo za vedno ostali in so z leti postali nekakšen nacionalni ponos, da si bil zraven, ko se je dogajalo nekaj tako velikega in odločilnega in hkrati trpek opomin, da te enotnosti in razumevanja med ljudmi, ki se je takrat začela že med gosti v gostilni, najbrž nikoli ne bo več.

Zaradi te vojne sem ostala brez maturantskega izleta. In ker takrat nismo imeli mobilnih telefonov, da bi trenutke, posnetke in misli za vedno arhivirala, imam samo nekaj fotografij in razglednic iz tistega obdobja, propagandne vizitke in priponke o samostojni Sloveniji. In plinsko masko, ki mi jo je dal oče, da sem se počutila varneje, ko je bila nekje na dosegu rok (danes, trideset let kasneje, imam za večjo varnost spet masko, sicer precej drugačno). In še vedno doma hranimo originalno slovensko zastavo iz tistega časa, eno prvih, ki so jih takrat šivale šivilje in je bila sprva brez grba, šele kasneje smo ga prišili...«

Ga. Mija Žerjav iz Šmartnega ob Paki je v času osamosvajanja Slovenije na OŠ bratov Letonja Šmartno ob Paki opravljala delo tajnice. Svoje spomine na dogodke povezane z osamosvajanjem Slovenije je opisala takole:

»V dogajanja z osamosvojitvijo nisem bila vključena. Lahko pa omenim sodelovanje na zborovanju DEMOS-a v Celju, kjer jim ni uspelo prepričat recitatorjev (vladal je namreč dvom v uspeh osamosvojitve) za sodelovanje na prireditvi. Tako sem sodelovala jaz (kot članica Gledališča pod kozolcem) in gospod Bogomir Veras, dramski igrale iz v SLG Celje. V priprave na plebiscit sem bila vključena le kot članica volilnega odbora za Šmartno. Kolikor se spomnim je med ljudmi vladalo čudno napeto negotovo vzdušje. Pogovarjali so se le v zaključenih skupinah. Teh pogovorov se spomnim na vajah med člani Gledališča pod kozolcem. Pogovor se je večinoma zaključil: kako bo, bo uspelo, ali bo uspelo? Plebiscita se je udeležilo večina volilnih upravičencev. Bolj se je bližala ura 19. zvečer, večja napetost je vladala med člani odbora - le kakšen bo izid. Odprle so se skrinjice, lističe smo razgrnili po mizi in pričeli s štetjem: ZA, ZA, ZA ..., redke so bile glasovnice PROTI. Navdajala nas je čedalje večja sreča, veselje, smeh na obrazih ... Seveda smo izid glasovanja po predaji glasovnic in poročila volilni komisiji proslavili, nato pa smo se odpravili na domove, kjer smo lahko spremljali preko televizorjev izide glasovanja drugod po Sloveniji. Vsaj zase lahko rečem, da sem bila srečna, zadovoljna. Življenje za zidovi šole se ni kaj spremenilo. Posebnih ukrepov nismo sprejeli.

Mislím, da se nismo dobro zavedali, da se lahko zgodi kaj hujšega. Priprave na morebitno vojno so po moje potekale v skrajni tajnosti. Tako kot sem že prej omenila, je med ljudmi vladalo čudno napeto vzdušje. K temu so seveda pripomoglo spremljanje poročil preko TV ali radia. Nekateri so vedeli nekaj več, slutili, več tudi razmišljali in to v pogovorih prenašali na druge. Da se je vojna že pričela, mislim, da se nismo dobro zavedali. Dogodki, ki smo jih spremljali po TV, so se odvijali hitro, tako kot v nekem filmu. Nikakor nismo mogli razumeti in doumeti, da se to dogaja v naši domovini. Ko je bil dan alarm za bombni napad, je naša mama, ki je ob koncu 2. svetovne vojne ob odhodu iz taborišča Ravensbruck pri Berlinu doživljala bombardiranja, je ob tem dejala, da imamo še čas, da se skrijemo v klet (to je veljalo za naše zaklonišče). Ampak tokrat je bilo drugače. Slišali smo samo glas letala (MIG), videli ga pa nismo. Na koncu smo zajeli samo sapo in ugotavljali, da če bi letalo odvrгло bombo, bi že lahko bilo po nas. Ob naslednjem alarmu pa smo bili že takoj v kleti. Z nami je te dogodke preživljala tudi moja prijateljica – sodelavka Vida, ki je takrat imela malega otroka in skrb in strah zanjo sta bila še toliko večja. V spominu mi je ostal tudi 27. junij 1991. Naši četrtošolci so bili od ponedeljka 24. junija v šoli v naravi v Kopru. Letala JLA so že preletavala Slovenijo. Na telefonu so se začeli oglašati starši teh otrok: » Kaj ste čisto o pamet? Ali je bilo potrebno organizirat šolo v naravi? Ali niste mogli pravočasno organizirat povratka?« ... In še in še. Z učiteljico Andrejo sva bili na zvezi, seveda, kolikor se je pač v tistih časih dalo biti. S postaj v Kopru, v Sežani, Postojni je poročala, da se vračajo in kje so trenutno. Jaz pa sem nato po telefonu mirila starše, da bo vse dobro. Ob tem pa je tudi meni bilo zelo grozno, mučno, bilo me je strah. Ob 19. uri so, hvala Bogu, srečno prispeli na šmarško postajo. S »knedlom« v grlu sem popoldan odšla v Celje. V študijski knjižnici je gospa Silva Železnik imela ob 18. uri predstavitev pesniške zbirke *Moje tišine*. Kot recitatorica sem sodelovala pri tej predstavitvi, ki je poteka v precej nenavadnem napetem vzdušju. Tik pred prireditvijo smo izvedeli, da na predstavitev ne moreta prispeti njena dva sinova in še več kdo drugih, saj so že na Mariborski cesti vojaki JLA postavili barikade. Po prireditvi smo se naglo razšli. Ni bilo pravega vzdušja – veselja, da bi ga ob izidu knjige porazdelili z avtorico. V strahu, da morda tudi mene na Ljubljanski čakajo barikade sem se odpravila in se srečno pripeljala domov utrujena od celodnevnega straha – stresa. Mislim, da se premalo zavedamo, da smo takrat stoletnih prizadevanjih končno dobili svojo državo. Priprave nanjo (očitno so bile uspešne in dobro načrtovane) pa so bile gotovo dolge. Morali bi jo bolj ceniti. Ko smo dobili slovenski denar in tudi takrat, ko je zadnji vojak

zapuščal Slovenijo smo se člani šolskega kolektiva zbrali v zbornici in nazdravili naši domovini. Obakrat so večini nam od sreče tekle solze. Bili so lepi in nepozabni trenutki.«

Ga. Marjana Rudnik iz Podgore, je svoj spomin na doživljanje rojstva Republike Slovenije opisala takole:

25. junija 1991 so okoli sedme ure zvečer z družino odšli do gasilskega doma v Šmartnem ob Paki, kjer so se že zbirali vaščani. Pred tem, so spremljali televizijo in na trnih čakali na novice iz Ljubljane, ali smo Slovenci končno postali samostojen narod. Ko so pozno zvečer končno prejeli veselo novico, so kljub dolgim uram čakanja imeli še dovolj energije za petje, ples in veselje. Ob vsem veselju pa so bili tudi v skrbeh, kaj bo prinesel naslednji dan. Ko sta se z možem malo pred polnočjo vrnila domov sta v kuhinji našla sinova in nekaj njunih prijateljev, ki so pekli palačinke. Na njeno vprašanje, zakaj to počno so odvrnili, da zato, ker ne vedo, kaj vse jim lahko prinese jutrišnji dan. Kmalu zatem je na dvorišču zagledala še nekaj fantov, ki so sadili majhno lipo. Vse je skrbelo, da jih bodo zjutraj poslali v vojno. Na srečo se to ni zgodilo, a nekaj mož se je vendarle borilo proti nasprotnikom. Po desetih dneh boja, ki pa je vendarle žal zahteval nekaj žrtev, so si oddahnili in bili ponosni, da pripadajo slovenskemu narodu. Vedeli so, da bodo od tistega dne dalje svobodno živeli v samostojni državi Sloveniji. Lipa, ki so jo ob rojstvu Republike Slovenije posadili fantje, pa še danes stoji na njihovem dvorišču in spominja na to pomembno zgodovinsko prelomnico. Zdaj je ena večjih v Šmartnem ob Paki. V spomin na osamosvajanje Slovenije hrani tudi nekaj časopisov in fotografij predvsem pa veliko spominov, ki jih je z veseljem delila z nami.

Svoje spomine na čas, ko se je osamosvajala Slovenije nam je v svoji zgodbi zapisala tudi ga. Marija Vodovnik iz Šmartnega ob Paki, ki je bila takrat učiteljica zgodovine in geografije na OŠ Gustava Šiliha Velenje.

Ga. Marija je 25. 6. 1991 z mladimi zgodovinarji odšla na strokovno ekskurzijo na Dunaj. Da se v naši državi »nekaj kuha« so izvedeli od njene prijateljice, ki je živela na Dunaju. Kot zgodovinarica je predvidevala, da bodo zaprli mejne prehode, zato se je odločila, da bodo za povratek domov namesto mejnega prehoda Šentilj, izbrali mejni prehod Vič. Učenci so na koncu dneva zelo uživali v hišah strahov v zabaviščnem parku Prater, posebna vrsta doživetja pa jih je čakala na avstrijsko-slovenski meji, ko so na avtobus poleg carinikov vstopili še vojaki

in vojakinje z mitraljezi. Pred avtobusom so pred tem na avstrijski meji odstranili, za njimi pa postavili španske jezdece. Ko so se 26. 6 ob 0.15 vračali skozi Dravograd so lahko videli, kako so domačini proslavljali odcepitev Slovenije s kresovi in pikniki, odrasli spremljevalci pa so komaj skrivali strah, ki jim je lezel v kosti. Po popolnoma prazni cesti so srečno prispeli do Velenja, kjer so na svoje sinove in hčere čakale zaskrbljene mame. Večina očetov pa je med tem že odšla na sedež TO. Naslednjega dne pa so izvedeli, da so letala JLA odvrгла nekaj bomb v reko Dravo ravno v Dravogradu.

Ga. Marija se spominja dneva, ko je babica odšla z sedemletno vnukinjo in njeno prijateljico v gozd nabirat dračje. Naenkrat je zatulila sirena in v daljavi se je že slišalo letalo, ki je preletelo naš kraj. Zaskrbljeni deklici je babica pomirila z besedami: »Dekleti, to ni nič. Med II. svetovno vojno je hkrati letelo toliko letal nad nami, da sonca nismo videli, pa se nikomur ni nič zgodilo. Ker smo v gozdu tu ni nevarno. Smo pa mi med vojno veliko molili, tako da tudi vidve zmolita Sveti angel.« Skupaj so zmolile, nabrale dračje nabrali in se vrnile domov.

Ga. Marija ne bo nikoli pozabila dogodka, ko se je 5. 7. 1991 vračala iz Slovenj Gradca, kjer je v porodnišnici obiskala prijateljico, ki je dan prej rodila dvojčka. Vožnja je bila strašljiva, saj so bile ceste skoraj prazne, ob cesti pa je bilo opaziti več vojaških patrolj. Na odseku ceste, ki ga je obdajal gozd, jo je štopal mlad fant. Ker je Marija vedno ustavljala štoparjem je ustavila tudi njemu. Na vprašanje kam gre, ji je odgovoril, naj ga ne sprašuje, saj ji bo sam povedal, ko bo želel izstopiti. Zanimalo pa ga je, če je ob cesti opazila kaj vojaških patrolj. Takoj za tem sta se peljala mimo ene, ki ju na srečo ni ustavila. V popolni tišini, ki je vladala v avtu, je Marija videla kako je njen sopotnik v trenutku prebledel, da rahlo drgeta in pogleduje naokoli. V Paki pri Velenju, ko se je prepričal, da sta prispela v bližino Velenja, jo je prosil, naj mu ustavi. Takrat je Marija opazila, kako revno je oblečen in spoznala, da je bil njen sopotnik dezertar JLA. Lepo se ji je zahvalil in že ga ni bilo nikjer več.

6 ZAKLJUČEK

Skozi izdelavo raziskovalne naloge smo ugotovili, da so tudi krajan Šmartnega ob Paki in okoliških vaških skupnosti, ki danes sodijo pod občino Šmartno ob Paki, izkazali veliko hrabrost in pripadnost osamosvojitvenim težnjam slovenskega naroda. Za samostojno Slovenijo so izpostavili svoja življenja ne le domačini, ki so se kot vojaki TO znašli v neposrednem boju z vojsko JLA, ampak tudi vsi posamezniki, ki so v našem kraju stražili objekte posebnega družbenega pomena in opravljali druge naloge v okviru CZ in NZ, lovske družine, milice, samostojnega voda TO KS Šmartno ob Paki. Kajti tudi njim v takratnem napetem in negotovem času ni nihče mogel zagotoviti, da se bodo živi in zdravi, nekateri tudi po celem tednu odsotnosti, vrnili domov.

V dogodkih, povezanih z osamosvajanjem Slovenije, je imela v našem kraju posebno vlogo družina Likeb iz Velikega Vrha, ki je v mesecu maju 1990, kljub veliki nevarnosti in tveganjem, prostovoljno sprejela in opravila zahtevno in herojsko nalogo. Na svoji domačiji je namreč varovala orožje, ki ga OBŠTO Velenje na zahtevo vodstva SFRJ ni hotel predati v vojašnice JLA. Med pomembnejše dogodke, ki so se v času osamosvajanja Slovenije odvili v našem kraju, sodi transport vojakov JLA, ki so bili zajeti na območju Logarske doline in Koroške. V zgodnjih jutranjih urah, 29. junija 1991, so bili z avtobusi pripeljeni na železniško postajo, od koder so jih z vlakom prepeljali v Dol pri Hrastniku, kjer so bili v zbirnem centru za vojne ujetnike varovani do konca vojne. Oficirje oziroma starešine pa so z avtobusi odpeljali v Ljubljano. Vlak in avtobusi so pripeljali in odpeljali v popolni temi.

Tudi 9. julij je bil za Šmarčane dan poln negotovosti in napetosti; med 12. in 13. uro so namreč krajan v Podgori in delavci na blagovnih republiških rezervah opazili helikopter, ki je priletel v neposredno bližino skladišč in lebdel nad njimi, nato pa je v nizkem letu nadaljeval let proti Braslovčam. Helikopter je imel oznako Rdečega križa in imel nameščene kamere.

Med dogodki, ki so med osamosvojitveno vojno v kraju še posebej odmevali, je bil tudi prebeg in predaja pilota, kapetana Jožeta Kalana in tehnika letalca Bogomirja Šusterja, ki sta z vojaškim večnamenskim lahkim helikopterjem tipa Gazelle SA-341/342, 28. 6. 1991 nekaj pred poldnevom pristala na območju Rekreatijsko turističnega centra Golte. Dogodek je za vedno zaznamoval našega domačina g. Franca Kačičnika, ki je v tistem času opravljal na območju

rekreacijskega centra dežurstvo. Bil je prvi, s katerim sta prebegla pilota vzpostavila stik, nato pa je sodeloval tudi pri aktivnostih, ki so sledile.

Z raziskovanjem in odkrivanjem dogodkov, povezanih z osamosvajanjem Slovenije v našem kraju, smo ob pregledu literature s pomočjo opravljenih anket in intervjujev potrdili naslednje hipoteze:

- Misli in občutki, ki so spremljali posameznike ob dogodkih, povezanih z osamosvajanjem Slovenije, so bili mešani - veselje ob osamosvojitvi se je pomešalo s strahom, napetostjo ter negotovostjo glede prihodnosti, kljub temu, da do neposrednih bojev v našem kraju ni prišlo.
- Vsakdanje življenje v Šmartnem ob Paki in njegovi okolici se v času dogodkov, povezanih z osamosvajanjem Slovenije, ni bistveno spremenilo.
- Večina občanov Šmartnega ob Paki ne hrani v spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem, nobenega zgodovinskega vira.
- Večina občanov Šmartnega ob Paki obeležuje spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije, največji delež med njimi z izobešanjem zastave ob državnih praznikih.

Hipotezo,

- življenje občanov v času osamosvajanja Slovenije ni bilo ogroženo, sicer pa je večina poskrbela za svojo varnost z ureditvijo zaklonišč, smo potrdili delno.

Z analizo anket smo potrdili, da življenje občanov v času osamosvajanja res ni bilo ogroženo, je pa večina od njih poskrbela za svojo varnost tako, da so se zadrževali doma.

Hipotezo,

- v času osamosvojitvene vojne v kraju ni bilo sprejetih nobenih posebnih ukrepov ali izpeljanih nobenih posebnih aktivnosti, pa smo zavrgli.

Ob pregledu literature smo namreč ugotovili, da so bile v našem kraju v procesu osamosvajanja Slovenije izpeljane naslednje aktivnosti oz. sprejeti naslednji ukrepi:

- V mesecu maju 1990 je družina Likeb v Velikem Vrhu sprejela in varovala orožje, ki ga OBŠTO Velenje ni hotel predati v vojašnice JLA

V času osamosvojitvene vojne je:

- bil aktiviran samostojni vod TO KS Šmartno ob Paki,
- bila vpoklicana enota in pripadniki Narodna zaščita,
- bila vpoklicana enota in pripadniki Civilna zaščita,
- varnostne razmere spremljala milica.

V času vojne za Slovenijo se je poveljstvo TO, NZ in CZ nahajalo v prostorih gasilskega doma v Šmartnem ob Paki. Na to nas danes spominja plošča, ki so jo odkrili 14. oktobra 2006.

Med številnimi predvidenimi zbirnimi centri za vojne ujetnike je bil eden izmed njih predviden tudi v Šmartnem ob Paki, in sicer v osnovni šoli. Uvedeno je bilo tudi dežurstvo v vseh prostovoljnih gasilskih društvih, na sedežu Rdečega križa in v lovskih družinah. 28. 7. 1991 je sekretariat za ekonomske zadeve občine Velenje (pod katero je takrat sodilo tudi področje današnje občine Šmartno ob Paki) izdal dopis o potrebnem omejevanju prodaje živilskih in nekaterih drugih proizvodov široke potrošnje.

Do neposrednih spopadov med TO in JLA v našem kraju na srečo ni prišlo, a zaradi napetega in negotovega ozračja v drugih delih Slovenije smo bili pripravljene tudi na najhujše. Vsakdan so preplavili strah, tesnoba, nelagodje, skrbi. Kljub temu, da je bila vojna kratka, je pustila globoke sledi tudi v posameznikih iz našega kraja. Posamezniki, ki so bili neposredno udeleženi v bojih z JLA, se tudi danes neradi spominjajo dogodkov, ki so si z bliskovito naglico sledili v osamosvojitveni vojni.

V spomin na dogodke, povezane z rojstvom naše države, razteza v našem kraju svoje veje proti soncu tudi nekaj lip, ki so jih družine posadile ob razglasitvi samostojne in neodvisne Republike Slovenije.

Z rojstvom Republike Slovenije smo mladi dobili nalogo, da ohranjamo spomin na tiste, ki so se zanjo enotno, hrabro in srčno borili. Na tiste, ki so zanjo tvegali in žrtvovali svoja življenja. Na nas je, da ustvarjamo svetlo in mirno prihodnost v upanju, da se nam za obstoj samostojne države ne bo potrebno nikdar več boriti.

KDO SMO BILI MLADI ZGODOVINARJI IN KAJ SMO SE SKOZI IZDELAVO RAZISKOVALNE NALOGE NAUČILI

Med izdelavo raziskovalne naloge smo se mladi zgodovinarji naučili, kako samo nalogo izdelati, poiskati in vire in literaturo, narediti anketo in opraviti intervju ter kako pridobljene podatke obdelati in jih analizirati. Spoznali smo pomen ustne zgodovine.

Pod mentorstvom učiteljice Darje Kugonič (organizirala naše delo, nas učila, vodila, spodbujala ...) smo raziskovali mladi zgodovinarji:

- Tjaša Hudournik, 7. a (analizirala ankete, opravila intervju),
- Jure Glojek, 7. b (analiziral ankete, opravil intervju, zapisal intervju analiziral intervjuje, pisal zaključke),
- Lucija Kocuvan, 7. a (analizirala ankete, zapisala intervju, analizirala intervjuje),
- Lovro Kočever Ribič, 7. a (analiziral ankete, opravil intervju, poskrbel za avdio in video posnetek intervjuja, analiziral intervjuje, pisal zaključke),
- Nik Mauer, 7. b (analiziral ankete, opravil intervju, zapisal intervju, analiziral intervjuje, pisal zaključke),
- Anže Polovšak, 7. a. (analiziral ankete, opravil intervju, opravil zapis intervjuja, analiziral intervjuje, pisal zaključke),
- Domen Prauhart 7. b (analiziral ankete, zapisal intervju, analiziral intervjuje),
- Neja Rabuza, 7. b (opravila intervju, analizirala ankete, pisala zaključke),
- Ana Šegula, 7. b (analizirala ankete, opravila intervju, pisala zaključke),
- Bine Škrbot, 7. a (analiziral ankete, pisal uvod),
- Timotej Vodovnik, 7. b (opravil intervju).

7 ZAHVALA

Zahvalili bi se radi vsem, ki so nam pomagali pri izdelavi raziskovalne naloge:

- vsem učenkam in učencem od 6. do 9. razreda, njihovim družinam, sorodnikom in znancem, ki so izpolnili anketo;
- učencem, Teu Dobniku, Živi Kovač, Urši Likeb, Tini Pisanec, Eroni Thaqi, ki so opravili intervju z družinskimi člani oz. znanci;
- vsem informatorjem za pogovor oz. zapisane spomine iskrena hvala, ker so nam odprli vrata v svoje doživljanje, izkustva in življenjske zgodbe;
- gospe Janji Kamenik, ki je raziskovalno nalogo lektorirala;
- vsem, ki so nam kakorkoli pomagali pri nastajanju te naloge, a jih nismo omenili.

8 VIRI IN LITERATURA

Ustni viri

- Robert Batič, Skorno, 3. maj 2021.
- Maja Bubik Polovšak, Mali Vrh, 19. april 2021.
- Robert Crnjac, Podgora, 11. maj 2021.
- Vlado Dobnik, Veliki Vrh, 20. april, 2021.
- Franc Kačičnik, Šmartno ob Paki, 15. marec 2021.
- Matjaž Kselman, Gavce, 19. april 2021.
- Marjeta Malus, Šmartno ob Paki, 7. maj 2021.
- Anton Likeb, Veliki Vrh, 20. april 2021.
- Gabrijela Likeb, Veliki Vrh, 5. april, 2021.
- Marjana Rudnik, Podgora, 23. april 2021.
- Marija Vodovnik, Mali Vrh, 9. maj, 2021.
- Stanislav Vodovnik, Šmartno ob Paki, 15. marec 2021.
- Mija Žerjav, Šmartno ob Paki, 23. april 2021.

Pisni viri in literatura

- Ahtik, Miran (et al.): Šaleška in Zgornja Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, Muzej, Velenje, 2018.
- Strlič, Nataša in Stepančič Damijan: Osamosvojitev, Miš d.o.o., Dob, 2020.
- Toš, Marjan: Slovenski lovci v vojni za Slovenijo, Lovska zveza Slovenije, Ljubljana, 2016.
- <https://www.ozvvs-velenje.si/portfolio/gd-smartno-ob-paki/>, 28. 4. 2021.
- <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2640010S.px>, 12. 5. 2021.
- Naš čas, Nihče nas ne bo zlomil, št. 26, 11. julij 1991, str. 4., Dostopno na: Digitalna knjižnjica Slovenije – dLib.si, <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-Y9N0OFV6/7e1615e4-cc39-4828-80c2-834420f9d0e7/PDF>, 3. 5. 2021.

9 PRILOGE

PRILOGA 1: Zapisnik o delovanju NZ.

Vir: Ahtik, Šaleška in Savinjska dolina v procesih osamosvajanja Slovenije, str. 180, 181.

①

Štj./Pani 28. ob. 1991

ZAPISNIK

O delovanju NZ x imenoma IS SO Vplenje
od 28. ob. 1991

Pripravniki NZ, ki so bili uporabljeni od
krajevne skupnosti Štj./Pani, so delo in naloge
prejeli zelo pazro in odgovorno.

Pri prvem uporabi je bilo ugotovljenih
sistemskih pripravnih NZ.

Na določeni mestih sta po dva
pripravnika NZ in posredni masno in oboje.

Na določeni po po 4 ure. Vsejavo je
prihod na določeni je črna, vsi pa se
ob prisotnosti močelnika, pamestnika oziroma
pomocnika NZ po razporedu.

Do dneva ob 7. 91. ni bilo pri izvrševanju
naloz NZ nobenih nepravilnosti, delo je bilo
uskotajeno. Ob šesti spremi 22 uri ni bilo
enega pripravnika NZ na spremi. Zato ga je
pomocnik šel iskat območje ob 22.30 in ugotoviti
nil sledice. Kljub prepovedi je g. Part odgovoril
da ne gre; da ne more, ker mora iti naslednji
dan v službo - vožnjo.

Trojino uporabili močelnika dneva g.
Regel izgovorja.

Dva člana sem poveljal po razporedu,
ker sta bila najino potrebna v delovni organizaciji.

(2.)

Čez dan se je javil na razpoložanje g. Luko F. FRANC in ker je bila ravno potreba sem ga uvrstil v 1. spremljevalni NZ.

Z NZ jurno pokriva vsa potrebna razporedja na ravni žil menjavoma na ture v Veliki urbi na obeh prevoznih, pa so dopolnili, isto pripadniki NZ, ki kontrolirajo steno.

Na razporedje v Petgori jurno sestaj dve moči izmenj NZ, ki sta v povezavi s čuvajem na pilosih, čez dan kontrolirata to postrožje izmenično dva člana člana NZ je običajnega uraja.

Redno se vršijo obkroži članov NZ na delovnih dolžnostih, kakor tudi po ogleh potreb. razporedij.

Povezano jurno tudi s katerikoli člani NZ - kroti v KS pravi običajna.

3. 4. 97.

Delo poteka po razporedju in planu NZ v KS. Za pravo delo smo dobili od TO Velenje dodatno je stini konj strelnega orožja.

05. 4. 97.

Današnje puzovanje objektov s pomočjo NZ je potekalo normalno po razporedju. Na območju KS ni opaziti stranskih nepravilnosti, oziroma pojavov starih oseb.

(5.)

06. 07. 1991

Današnji dan je bil miren. Pripadniki NZL niso preko celotnega dneva opazili na območju KS ŠKARNO nobenih nepravilnosti. Opazila se, da se življenje počasi normalizira. G. Lukarič je odsel v Celje na dolžnost, ker so prišli po njegova tamo, da je sedaj v J. izmeni Heli dan NZ.

07. 07. 1991

Še vedno imamo stalno kontrolo nad vstopnimi prejetjem

Danes smo imeli komplet smeno za zamenjavo. Zamenjali smo vse, ki so bili do sedaj na dolžnostih je devet dni. Pri nosem uporniku se je upoštevalo, da je ponedeljek delovni dan v J.O. občini Velenje.

08. 07. 1991

Na današnjem posvetu na oddelku HO in K. g. Skatmenjem uvrstimo dnevne obhode in kontrole - ostanejo opazovalci domačini.

Od 21 - 05 vzpostavimo močne kontrole in obhode po novem razporedu dežurstva. Dežurni - varna kontrole imajo od orožja samo pretečo izkaznico katere ima pripadnik NZL, ki nosi orožje. Puške in 4P in mabeji so se danes pobrale in spravili na varno.

(4)

Dežurni pomoči so 8. na 9. ož. 97. je
g. Kačičnik Anti. Ostali odhajamo s četrtaj
9. ož. 97. normalno na delo. Poteli smo
tudi petem (4) potetil za prisotne v NZ
katere rabijo za opravičilo v DO.

09. 07. 1991

Vrajani v Postopni ter delavci na republični
mexeradi so opravili enkrat izve helikopter,
ki je priletel v neposredno bližino parkišč
muato je lebdel, ter v nizkem letu maxidjaval
čez Savinjsko proti Braslavcema. Gospod Podgoršek
poštar, ki ga je tudi videl potrjuje, da je imel
nalepko RK. Gospod Podgoršek uslužbenec
Skladščo je takoj obvestil patrulo LH, ki je
bila ravno skrat v št. 1121

La nočjo smo popet pmanjšali dežurnost
v NZ. Tiste, ki grede v službo sem davca ob 21⁰⁰
odpusil. V Noči iz 9. na 10. ož. pka v ogledu
g. Ruetnik Rajna je Lenovšek Boris.

Fencič podpisal Nač. NZ za št. 1121
Stanislav Matković

Priloga: seznam oštećenih
stanov, ki so bili upok.

10. 07. 1991

PRILOGA 2: Anketni vprašalnik: Osamosvajanje Slovenije in dogajanje v našem kraju

Smo učenci zgodovinskega krožka OŠ bratov Letonja Šmartno ob Paki. V letošnjem šolskem letu raziskujemo **dogodke in dogajanje v našem kraju, povezane z osamosvajanjem Slovenije**. Vljudno vas prosimo, da rešite anketo in tako prispevate svoj, za nas neprecenljiv, delček k naši raziskovalni nalogi.

PLEBISCIT O SAMOSTOJNOSTI SLOVENIJE IN RAZGLASITEV NEODVISNOSTI

Na vprašanja 1., 2., 3., 4. odgovorite le v primeru, če ste bili na dan plebiscita volilni upravičenec.

1. Ali ste se udeležili plebiscita o osamosvojitvi Slovenije?

DA NE NE VEM

2. S kakšnimi občutki, mislimi ste odhajali na volišče?

3. Kakšna je bila vaša tedanja odločitev?

LAHKA TEŽKA NE VEM

4. Kakšna so bila vaša občutja, misli, pričakovanja po razglašeni rezultatih plebiscita?

5. Ali ste spremljali, se morda udeležili proslave ob razglasitvi neodvisnosti Republike Slovenije?

DA NE NE VEM

6. Kakšni so bili vaši občutki, misli, pričakovanja ob razglasitvi neodvisnosti?

SLOVENSKA OSAMOSVOJITVENA VOJNA

7. Ali se je vaše vsakdanje življenje oz. življenje vaših bližnjih v času osamosvojitvene vojne kaj spremenilo (življenje v prostem času, dogajanje v službi, delovanje v društvih)?

Če ste odgovorili pritrdilno, prosimo, opišite zakaj in kako.

8. Se spominjate svojih občutkov, misli, ki so se v času osamosvojitvene vojne naselili v vas?

Nam jih lahko, prosimo, zaupate.

9. Kako ste poskrbeli za svojo varnost?

10. Ali je bilo v času slovenske osamosvojitvene vojne vaše življenje ali življenje vaših bližnjih kdaj ogroženo?

Če ste odgovorili pritrdilno, prosimo, opišite v povezavi s katerimi dogodki.

11. Ali morda veste, če so bili v vašem kraju v času osamosvojitvene vojne sprejeti kakšni posebni ukrepi ali izpeljane kakšne posebne aktivnosti?

Če ste odgovorili pritrdilno, vas prosimo, da jih naštejete oz. opišete.

12. Kateri prelomni dogodki osamosvojitvene vojne so v kraju najbolj odmevali?

13. Kateri dogodki iz obdobja osamosvajanja Slovenije so vam ostali v posebnem spominu?

OHRANJANJE SPOMINA

14. Ali morda hranite doma v spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije, kakšne posebne predmete?

Če ste odgovorili pritrdilno, nam, prosimo, zaupajte, katere in ali bi jih bili pripravljeni deliti z nami (kot slikovno gradivo bi naši raziskovalni nalogi dodali še posebno vrednost).

15. Ali ohranjate spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije?

Če ste odgovorili pritrdilno, nam, prosimo, zaupajte kako.

Vaše sporočilo za mlade zgodovinarje:

PRILOGA 3: VRAŠANJA ZA INTERVJU

Spoštovani!

V raziskovalni nalogi, ki jo letošnje šolsko leto na OŠ bratov Letonja pišemo mladi zgodovinarji, in s katero ste se ob reševanju ankete že seznanili, želimo osvetliti in objaviti tudi edinstvene zgodbe posameznikov iz našega kraja, ki so bili v dogodke in dogajanje med osamosvajanjem Slovenije v našem domačem kraju aktivno vključeni pa tudi zgodbe »navadnih, preprostih« ljudi.

Vljudno Vas vabimo, da z nami delite svoje neprecenljive in dragocene spomine na osamosvajanje Slovenije in na z osamosvojitvijo povezane dogodke v našem kraju. Zanima nas, kako so dogodki in dogajanje zaznamovali Vaš vsakdan, kakšna občutja in misli so vzbudili v Vas in kakšne sledi so pustili za sabo.

Tudi z Vašo neprecenljivo pomočjo, nam bo uspelo sestaviti mozaik edinstvenih zgodb širše skupnosti in predstaviti večplastnost takratnega dogajanja, kar je tudi eden izmed glavnih ciljev naše raziskovalne naloge.

Ko boste obujali svoje spomine in jih sestavljali v zgodbo, Vas vljudno prosimo, da vanjo vključite tudi odgovore na vprašanja

- Ime in priimek, vaša starost ob osamosvajanju Slovenije.
- Kakšno službo ste opravljali v času osamosvajanja Slovenije oz. kako ste se preživljali?
- Prosimo, opišite, kako ste bili vključeni v dogajanje povezano z osamosvajanjem Slovenije. Kakšne so bile Vaše naloge.
- Kako je potekal Vaš vsakdan?
- Ali ste se, in če da, kako, pripravljali na najhujše?
- Kakšne so bile Vaše misli, občutki, ki so se takrat naselili v Vas in v posameznikih s katerimi ste se družili?
- Česa se najbolj spominjate in ne boste nikoli pozabili?
- S kakšnimi občutki in mislimi se danes spominjate na ta čas?
- Ali hranite doma v spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije, kakšne posebne predmete?
- Ali ohranjate spomin na dogodke povezane z osamosvajanjem (kako)?

Spoštovani, z neizmerno hvaležnostjo, da ste del Vašega osebnega življenja delili z nami, se Vam najlepše zahvaljujemo in Vas lepo pozdravljamo.

Mladi zgodovinarji

PRILOGA 4: TABELE Z REZULTATI ANKETE

1. Ali ste se udeležili plebiscita o osamosvojitvi Slovenije?

Da		Ne		Ne vem	
136	94,44 %	7	4,86 %	1	0,69 %

2. S kakšnimi občutki, mislimi ste odhajali na volišče?

Odgovori	Število	%
Z dobrimi, pozitivnimi, prijetnimi občutki in mislimi	54	39,70
Z velikim veseljem	21	15,44
Ponosno	16	11,76
V upanju na boljšo prihodnost	10	7,35
V velikem pričakovanju in upanju, da plebiscit uspe	9	6,62
Z mešanimi občutki	9	6,62
Odločno	4	2,94
S slabimi občutki in mislimi	4	2,94
»Zavedala sem se pomembnosti dogodka«	1	0,73
Brez odgovora	8	5,88

3. Kakšna je bila vaša tedanja odločitev?

Lahka		Težka		Ne vem	
128	94,12%	5	3,68%	3	2,20%

4. Kakšna so bila vaša občutja, misli, pričakovanja po razglašeni rezultatih plebiscita?

Odgovori	Število	%
Občutki sreče, zadovoljstva, veselja	59	40,97
Dobri, prijetni občutki in misli	39	27,08
Pričakovanje in upanje na boljšo prihodnost	31	21,52
Ponos	11	7,64
Strah in zaskrbljenost glede prihodnosti	4	2,78
Mešana	2	1,39
Slaba	2	1,39
Nič posebnega	1	0,69
Brez odgovora	10	6,94

5. Ali ste spremljali, se morda udeležili proslave ob neodvisnosti Republike Slovenije?

Da		Ne		Ne vem	
96	56,14 %	60	35,09 %	15	8,77 %

6. Kakšni so bili vaši občutki, misli, pričakovanja ob razglasitvi neodvisnosti.

Odgovori	Število	%
Pozitivni (veselja, radost, sreča, zmagoslavje)	101	59,06
Veliko pričakovanje. Misli so bile usmerjene v boljši, lepši jutri	31	18,13
Ponos	24	14,03
Mešani občutki, mešana pričakovanja	8	4,68
Skrb, negotovost kaj bo prinesel jutri	4	2,34
Presenečenje	4	2,34
Slabi občutki in misli	3	1,75
Nič posebnega	3	1,75
Ne vem	3	1,75
Brez odgovora	15	8,77

7. Ali se je vaše vsakdanje življenje oz. življenje vaših bližnjih v času osamosvojitvene vojne kaj spremenilo?

Odgovori	Število	%
Ne	84	49,12
Samo življenje se ni spremenilo, prisoten je bil le strah in skrbi	28	16,37
Nismo se toliko družili, bolj smo se zadrževali doma	19	11,11
Vpoklican sem bil v TO	12	7,02
Dnevno smo spremljali poročila in bili pripravljeni, da poskrbimo za svojo varnost	10	5,85
Deloval sem v okviru CZ	6	3,51
Spremenil se je potek dela v službi	4	2,34
Samo življenje se ni spremenilo, upali in pričakovali smo boljše čase	3	1,75
Upoštevali smo navodila TO, CZ in NZ ter političnega vodstva	3	1,75
Deloval sem v okviru NZ	3	1,75
Kot član prostovoljnega gasilskega društva sem bil v pripravljenosti	2	1,69
Kot član TO sem bil pripravljen na vpoklic	2	1,69
Kuhali smo za vojsko	2	1,69
Deloval sem v okviru milice	2	1,69
Ne spominjam se	4	2,34
Brez odgovora	18	10,53

8. Se spominjate svojih občutkov, misli, ki so se v času osamosvojitvene vojne naselili v vas?

Odgovori	Število	%
Strah	81	47,36
Nelagodje, napetost, nemir	16	9,36
Pozitivni občutki	14	8,19
Skrbi	11	6,43
Ponos	9	5,26
Mešani	9	5,26
Vera v zmago, v lepšo prihodnost	5	2,92

Razočaranje nad JLA, odločitvami zvezne oblasti v Beogradu	3	1,75
Pričakovanje najhujšega	3	1,75
Želja po končanju vojne	2	1,17
Obžalovanje dogodkov v drugih republikah SFRJ in žalovanje z vojnimi sirotami	2	1,17
Nič posebnega	10	5,85
Ne spominjam se	10	5,85
Brez odgovora	12	7,02

9. Kako ste poskrbeli za svojo varnost?

Odgovori	Število	%
Zadrževali smo se doma	42	24,56
Ureditev zaklonišč	33	19,30
V času alarma umik v kleti	21	12,28
Spremljanje novic na televiziji in po radiu	18	10,53
Spremljanje in upoštevanje navodil TO, CZ, NZ in političnega vodstva	10	5,85
Ureditev skrivališč	8	4,68
Priprava zalog hrane	7	4,09
Priprava plinskih mask	4	2,34
Selitev	4	2,34
Priprava najnujnejših stvari, dokumentov v potovalko	3	1,75
Nenehno smo zrl v nebo	1	0,58
Pozorni smo bili na morebiten prihod tujih nepoznanih ljudi v kraj	1	0,58
Za svojo varnost nismo posebej skrbeli	5	2,92
Brez odgovora	10	5,85

10. Ali je bilo v času slovenske osamosvojitvene vojne vaše življenje ali življenje vaših bližnjih kdaj ogroženo?

Odgovori	Število	%
Ne	146	85,38
Da	21	12,28
V vlogi vojaka TO	9	5,26
V noči, ko je TO zajete vojake JLA nameščala na vlak in je bilo okrog hiše veliko avtomobilov, vojakov, oboroženih ljudi s tankimi živci	2	1,17
Skrivali smo orožje, ki je bilo pred osamosvojitveno vojno odvzeto JLA	2	1,17
Streljanje sovražnika na moje reševalno vozilo	1	0,58
Med vračanjem v Slovenijo, iz Hrvaške, kjer se je odvijala vojna	1	0,58
Skrivanje helikopterja na Golteh	1	0,58
»V službi je bilo kar napeto. Ker sem delal na železnici. Ko so bili natovorjeni vagoni z opremo JLA in so stražili tovor, je bilo nevarno.«	1	0,58
Brez odgovora	4	2,34

11. Ali morda veste, če so bili v vašem kraju v času osamosvojitvene vojne sprejeti kakšni posebni ukrepi ali izpeljane kakšne posebne aktivnosti?

Odgovori	Število	%
Ne vem	73	42,69
Varovanje vodnih zajetij oz. vodnih virov	19	11,11
Vpoklic v TO	13	7,60
Aktiviranje CZ	13	7,60
Varovanje pomembnih objektov	12	7,02
Varovanje republiških blagovnih rezerv v Podgori	9	5,26
Skrivanje orožja odvzetega JLA na tajni lokaciji	7	4,09
Sprožitev opozorilne sirena za nevarnost zračnega napada	6	3,52
Transport v Zgornji Savinjski dolini zajetih vojakov JLA na železniško postajo	6	3,51
Priprava zaklonišč	6	3,51
Varovanje daljnovodov	5	2,92
Omejitev gibanja	4	2,34
Priprava ovir za oklepnike, priprava cestnih barikad	4	2,34
Varovanje poti strateškega pomena	4	2,34
Varovanje podjetja Gorenje Keramika	4	2,34
Aktiviranje NZ	4	2,34
Delovanje milice	3	1,75
Nobeni	5	2,92
Brez odgovora	16	9,36

12. Kateri prelomni dogodki osamosvojitvene vojne so v kraju najbolj odmevali?

Odgovor	Število	%
Pristanek in predaja helikopterja JLA na Golteh	10	5,85
Začetek vojne	10	5,85
Alarm za nevarnost zračnega napada	9	5,26
Spopad za mejni prehod Holmec	9	5,26
Odhod zadnjega vojaka JLA iz Slovenije	8	4,68
Konec vojne in zmaga TO	8	4,68
Transport v Zgornji Savinjski dolini zajetih vojakov JLA na železniško postajo	6	3,51
Zajetje mejnega prehoda Pavličovo sedlo	5	2,92
Vojno dogajanje v Gornji Radgoni	4	2,34
Prebegi slovenskih vojakov in generalov iz JLA v TO	4	2,34
Vojno dogajanje v Dravogradu	2	1,17
Odhod krajanov (pripadnikov TO) na bojišče ob avstrijski meji	2	1,17
Žrtve vojne	2	1,17
Pogum milice in TO	1	0,58
Odvzem orožja JLA in skrivanje na tajnih lokacijah	1	0,58
Vloga generala Konrada Kolška	1	0,58
Nobeni	6	3,51
Ne vem	28	16,37

Brez odgovora	37	22,81
---------------	----	-------

13. Kateri dogodki iz obdobja osamosvajanja Slovenije so vam ostali v posebnem spominu?

Odgovori	Število	%
Nedelja dopoldan, ko je zatulila sirena za nevarnost zračnega napada	24	14,03
Protitankovske barikade iz tovornjakov in avtobusov, rušenje	19	11,11
Prenos po tv, poročanje medijev	19	11,11
Razglasitev samostojne in neodvisne države	15	8,77
Dan plebiscita, razglasitev rezultatov	12	7,02
Odhod zadnjega vojaka JLA iz Slovenije	12	7,02
Brionska deklaracija	11	6,43
Občutki strahu	8	4,68
Dogodki povezani z osamosvojitveno vojno – boji TO z JLA	6	3,51
Žalovanje za padlimi vojaki	6	3,51
Uvedba demokratičnega večstrankarskega sistema	4	2,34
Odtujitev orožja JLA in skrivanje na tajnih lokacijah	4	2,34
Nagovor predsednika RS Milana Kučana ob slovesni razglasitvi neodvisnosti in samostojnosti, 26. 6. 1991	3	1,75
Preleti vojaških letal nad domačim krajem	3	1,75
Priznanje Republike Slovenije s strani drugih držav	3	1,75
Izobešanje slovenskih zastav	2	1,17
Uvedba nove valute	2	1,17
Upanje na lepo prihodnost, enakopravnost in samostojnost pri odločanju	2	1,17
Dogajanju na Hrvaškem in BiH	1	0,58
Odziv starejših na prelet letal	1	0,58
Odnos politikov zveznega vodstva SFRJ	1	0,58
Oblikovanje in delovanje Demosa	1	0,58
Proces proti četverici	1	0,58
Nobeni	3	1,75
Ne vem	10	5,85
Brez odgovora	7	4,09

14. Ali morda hranite doma v spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije, kakšne posebne predmete?

Odgovori	Število	%
Plinske maske	7	4,09
Takrat posejana lipa	7	4,09
Priznanja in odlikovanja, spominske značke za sodelovanje v vojni	7	4,09
Osebni zapiski	4	2,34
Uniforme	2	1,17
Zastava	2	1,17
Fotografije	2	1,17
Orožje	1	0,58

Trak CZ	1	0,58
Trak NZ	1	0,58
Izseki časopisnih člankov	1	0,58
Posnetki informativnih oddaj	1	0,58
Izkaznica Civilne zaščite za prvo pomoč	1	0,58
Šotorsko krilo uporabljeno v vojni	1	0,58
Jedilna posoda uporabljena v vojni	1	0,58
Ne	77	45,03
Ne vem	1	0,58
Brez odgovora	21	12,28

15. Ali ohranjate spomin na dogodke, povezane z osamosvajanjem Slovenije? Če ste odgovorili pritrdilno, nam prosimo zaupajte kako.

Odgovori	Število	%
Ob državnih praznikih, obletnicah izobešanje zastave	26	15,20
Ogled proslav po televiziji, udeležba proslav	18	10,53
Obujanje spominov, pogovor z udeleženci vojne, otroki, vnuki	14	8,19
Udeležba aktivnosti v okviru ZVVS	10	5,85
Ogled različnih oddaj	10	5,85
Govorim slovensko	1	0,58
Hoja po poteh spominov	1	0,58
Sodelovanje in pomoč pri organizaciji dogodkov, ki obeležujejo spomin na dogodke povezane z osamosvajanje Slovenije	1	0,58
Ohranjamo tradicijo slovesa ob pogrebu članov ZVVS	1	0,58
Kot član veteranov območnega združenja častnikov Velenje	1	0,58
Kot član nadzornega odbora OZVVS	1	0,58
Srečanje udeležencev, ki so sodelovali pri pristanku helikopterja	1	0,58
Ne	39	22,81
Brez odgovora	26	15,20